

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

МИНИМУМ ПРОЦЕСА РАДА ЗА ВРЕМЕ ШТРАЈКА
(МАСТЕР РАД)

Ментор:

Проф. др. Горан Обрадовић

Студент:

Александра Стевановић

Број индекса : М027/ 17-О

Ниш, 2018 година

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

**МИНИМУМ ПРОЦЕСА РАДА ЗА ВРЕМЕ ШТРАЈКА
(МАСТЕР РАД)**

Ментор:

Проф. др. Горан Обрадовић

Студент:

Александра Стевановић

Број индекса : M027/ 17-O

Ниш, 2018 година

САДРЖАЈ

Table of Contents

I ПОЈАМ И ВРСТЕ ШТРАЈКА	10
1. Основна начела штрајка	11
2. Организовање и најава штрајка.....	9
II ОГРАНИЧЕЊЕ ПРАВА НА ШТРАЈК.....	11
1. Економски разлози за ограничење штрајка.....	11
1.1 Штета послодавцима.....	11
1.2 Штета другим запосленима и незапосленим лицима.....	12
1.3 Штета потрошачима.....	13
1.4 Штета јавном интересу и бруто друштвеном производу.....	13
2. Забрана штрајка појединим категоријама запослених.....	14
3. Штрајк у делатностима од општег интереса.....	15
3.1 Начин обезбеђивања минимума процеса рада за време штрајка у делатностима.....	16
3.1.1 Начин обезбеђивања минимума процеса рада у ЈП „Електропривреда Србије“.....	17
3.1.2 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у ЈКП "Водовод" Шабац.....	18
3.1.3 Обезбеђивање минимума процеса рада током штрајка у друмском и железничком саобраћају.....	19
3.1.4 Обезбеђивање минимума процеса рада током штрајка у ЈП Радио телевизија Србије.....	21
3.1.5 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у ЈП ПТТ.....	22
3.1.6 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у ЈКП Стари град.....	23
3.1.7 Обезбеђивање минимума процеса рада у здравственим установама и у области ветринарске заштите.....	24
3.1.8 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у просвети.....	25
3.1.9 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у области друштвене бриге о деци.....	27
3.1.10 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у установама социјалне заштите.....	28

3.2 Упоредноправни преглед обезбеђивања минимума процеса рада за време штрајка у делатностима од општег интереса.....	29
3.2.1 Међународна организација рада.....	30
3.2.2 Бугарска.....	31
3.2.3 Белгија.....	35
3.2.4 Босна и Херцеговина.....	37
3.2.4.1 Право на штрајк у законодавству Републике Српске.....	38
3.2.4.2 Право на штрајк у законодавству Федерације Босне и Херцеговине.....	40
3.2.5 Бразил.....	41
3.2.6 БЈР Македонија.....	43
3.2.7 Литванија.....	46
3.2.8 Италија.....	48
3.2.9 Јапан.....	50
3.2. 10 Канада.....	52
3.2.11 Португал.....	55
3.2.12 Румунија.....	57
3.2.13 Словенија.....	59
3.2.14 Финска.....	61
3.2.15 Француска.....	63
3.2.16 Црна Гора.....	65
3.1.17 Чиле.....	69
3.2.18 Шпанија.....	70
III ПРЕСТАНАК ШТРАЈКА.....	73
1. Права и обавезе запослених и штрајкачког одбора	73
1.1 Последице организовања и учествовања у штрајку.....	74
2. Права и обавезе послодавца.....	74

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	75
БИБЛИОГРАФИЈА.....	79
САЖЕТАК.....	86
SUMMARY.....	87
БИОГРАФИЈА АУТОРА.....	88

„Ја никад нисам имао неки посебан таленат. Само сам знатижељан “

Алберт Ајнштајн

УВОД

Право на штрајк је универзално демократско право свих запослених без обзира на то да ли су запослени у приватном или јавном сектору. Може се рећи да је право на штрајк основно мерило демократске вредности државе. Нема стварне демократије без права на штрајк.¹

Право на штрајк је предвиђено у међународним инструментима Организације Уједињених Нација, Међународне организације рада и Савета Европе.

У оквиру Уједињених нација право на штрајк је признато на основу Универзалне декларације о људским правима (1948) и Међународним пактом о економским, социјалним и културним правима (1966)

Универзална декларација о људским правима² не помиње непосредно право на штрајк, али то право се посредно спомиње у члану 20 у коме је речено да свако има слободу на мирно окупљање и удруживање.

Члан 8 Пакта каже да су државе потписнице дужне да обезбеде право на штрајк, с тим да се оно врши саобразно законима сваке поједине земље.

У оквиру Међународне организације рада право на штрајк је признато на основу Конвенције 87 о слободи удруживања и заштити права на организовање (1948) и Конвенције 98 о праву на синдикално организовање и колективно преговарање.

Према Конвенцији број 87 организације радника и послодаваца имају право да усвоје статут и административна правила, слободу избора својих представника, организовање свога управљања и делатности и формулисање акционог програма³ У Конвенцији 98 индиректно се говори о праву на штрајк у смислу да радници треба да користе адекватну заштиту од свих аката дискриминације приликом запошљавања која би могла да буде штетна по синдикалне слободе.⁴ Таква

¹ А.Мајхосев, Ј.Денкова, *The right to strike: Internattional and regional instruments with accent of legislation in Republic of Macedonia, Skopje*

² Универзална декларација је усвојена и проглашена од стране Генералне скупштине УН на основу Резолуције број 217 А (XXX) 10 децембра 1948

³ Види члан 3 тачка 1 Конвенције број 87 Мор-а из 1948

⁴ Види члан 1 Конвенције број 98 Мор-а из 1949

заштита мора да се примени ако се ради о делима која имају за циљ да радник буде уцењиван или чак добије отказ због чланства у синдикату.

У оквиру Савета Европе право на штрајк је регулисано Европском конвенцијом о људским правима и Европском социјалном повељом.

У члану 11 Европске Конвенције⁵ речено је да право на штрајк произилази из права на окупљање и удруживање са другима укључујући и право на формирање и спајање синдиката ради заштите својих интереса.

Европском социјалном повељом⁶ речено је да радници и послодавци имају право на колективну акцију у случају сукоба интереса укључујући право на штрајк у складу са обавезама које могу да проистекну из колективног уговора којима су претходно приступили. Државе уговорнице могу да регулишу право на штрајк по коме се штрајк не може ограничити, забрањено је прописивати стандарде који су нижи од оних који су прописани Повељом, осим у случају заштите јавног интереса, права и слобода других, националне безбедности, јавног морала и здравља.

Приликом израде рада коришћени су:

- **Историјско - правни метод** који је имао за циљ да укаже на развој штрајка у међународном радном праву;
- **Правно - догматски**, који је коришћен да би се указало на прописе који се примењују у земљи, који се односе на штрајк и начин обезбеђивања минимума процеса рада током његовог трајања са једне стране, као и на права радника и послодаваца и последице незаконитог учествовања у штрајку са друге стране;
- **Упоредно - правни метод**, који је коришћен како би се указало на сличности и разлике које постоје у прописима наше земље са једне стране и правним актима, научним и стручним радовим о земаљама из упоредноправног прегледа у погледу обезбеђивања минимума процеса рада у делатностима од општег интереса током штрајка са друге стране, у који је на тај начин инкорпориран и **метод анализе садржаја**

⁵ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода усвојена је у Риму 4 новембра 1950 године, а ступила је на снагу 3 септембра 1953

⁶ Види члан 6 Европске социјалне повеље

Мастер рад је конципиран тако да има троделну структуру. У првом делу ћемо изложити најважније постулате штрајка (уставна гаранција, дефиниција, начела...). У другом делу видећемо који запослени немају право на штрајк и које су то делатности од општег интереса и начин обезбеђивања минимума процеса рада током штрајка у тим делатностима у домаћем праву али и праву других европских, азијских, северноамеричких и јужноамеричких земаља, са посебним акцентом на правну регулативу Међународне организације рада а све у сврху указивања на значај обезбеђивања истог, што је био и циљ мастер рада.

У трећем делу видећемо на које све начине штрајк може да се оконча и која су права и обавезе запослених, штрајкачког одбора и послодавца.

I ПОЈАМ И ВРСТЕ ШТРАЈКА

Право на штрајк је људско право признато Уставом⁷ Србије. Устав гарантује право на штрајк као индивидуално право које остварује колективно и као такво може да се ограничи само законом.

Штрајк је прекид рада који организује синдикат или већина запослених код послодавца или у организационом делу послодавца ради остваривања и заштите њихових економских, социјалних и професионалних интереса и права из радног односа.⁸

Разликујемо следеће врсте штрајкова :

1. Штрајк код послодавца или организационог дела послодавца;
2. Штрајк који се организује у одређеној грани или делатности (грански штрајк);
3. Штрајк за територију аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе;
4. Генерални штрајк који се организује за територију Републике Србије

Штрајк упозорења или опомене траје врло кратко, најдуже **један сат у току радног дана**. Практикује се као подршка синдикату током преговарања ради закључивања колективних уговора о раду. Основна предност штрајка упозорења је у малим трошковима за синдикат који га организује и очувању средстава у штрајкачком фонду.

Штрајк солидарности је штрајк који се организује ради подршке запосленима или синдикатима који су већ у штрајку код истог послодавца у истој грани, групи или делатности на нивоу територије Републике Србије, територијалне аутономије или јединице локалне самоуправе у трајању од најдуже један дан.

Постоје две подврсте штрајка солидарности - штрајк интерне и штрајк екстерне солидарности.

⁷ Службени гласник Републике Србије број 48/94 и 11/98

⁸ Члан 2 нацрта Закона о штрајку, доступно на <https://www.Paragraf.rs/dnevne/vesti/250418/250418vest16.html>, (приступљено 02.04.2018 године)

До штрајка интерне солидарности долази када радници ступе у штрајк ради давања подршке неком од запослених код истог послодавца.

Штрајк екстерне солидарности се јавља када запослени ступе у штрајк ради давања подршке учесницима штрајка код другог послодавца, у другој грани а не ради заштите сопствених професионалних интереса.⁹

У теорији су се искристалисале и следеће врсте штрајкова : штрајк изненађења, дивљи, супротно обавези очувања мира, са заузимањем предузећа, делимични, кружни, категоријални, тромбоза, примарни, секундарни, спорења, и солидарности.

1. Основна начела штрајка

У основна начела штрајка спадају **начело добровољности** (запослени самостално одлучује о свом учешћу у штрајку, не сме бити спречен да учествује у штрајку и не сме бити изложен претњи или принуди да учествује или не учествује у штрајку), **начело мирног решавања спора и сарадње у обезбеђивању минимума процеса рада у делатностима од општег значаја и начело заштите безбедности, здравља и имовине** (обавеза ненаношења материјалне штете и омогућавање наставка рада по завршетку штрајка)

2. Организовање и најава штрајка

Надлежни орган синдиката или већина запослених код послодавца доносе одлуку о ступању у штрајк која садржи назив надлежног органа синдиката или овлашћеног представника запослених који организује штрајк, врсту штрајка, штрајкачке захтеве, време почетка штрајка, место и начин спровођења штрајка, састав штрајкачког одбора као и списак са потписима запослених у случају да

⁹ Б. Лубарда, Расправа о достојанству на раду и социјалном дијалогу, Београд, 2013, стр. 1027

штрајк организује већина запослених код послодавца односно организационог дела послодавца.

Штрајк се најављује достављањем одлуке о ступању у штрајк која се у зависности од врсте штрајка доставља од стране штрајкачког одбора послодавцу (за штрајк код послодавца, најкасније **три радна дана пре дана одређеног за почетак штрајка**), надлежном репрезентативном удружењу послодавца за ниво за који се штрајк организује, оснивачу односно органу аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе (за грански штрајк и штрајк за аутономну покрајину и јединицу локалне самоуправе, **најкасније пет радних дана пре дана одређеног за почетак штрајка**), удружењу послодаваца односно Влади (за генерални штрајк, **најкасније десет радних дана пре дана одређеног за почетак штрајка**).

Одлуку о штрајку упозорења односно штрајку солидарности штрајкачки одбор доставља послодавцу, удружењу послодаваца или оснивачу односно органу државне управе у области у којој се штрајк организује односно органу аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе најкасније **24 сата односно најкасније два радна дана пре дана одређеног за почетак штрајка**.

За сваки штрајк упозорења потребно је да се донесе одлука о ступању у штрајк.

Штрајкачки одбор без обзира на врсту штрајка одлуку о ступању у штрајк обавезно доставља и Републичкој агенцији за мирно решавање радних спорова.

Штрајк се организује окупљањем запослених у кругу пословног простора послодавца а штрајкачки одбор и послодавац су дужни да од дана најаве штрајка и за време штрајка преговарају у циљу решавања новонасталог спора или да покрену поступак мирног решавања спора. Ова обавеза не постоји када је донета одлука о ступању у штрајк солидарности.

II ОГРАНИЧЕЊЕ ПРАВА НА ШТРАЈК

У домаћем праву право на штрајк се ограничава тако што се забрањује одређеним категоријама запослених, а у делатностима од општег интереса за Републику Србију право на штрајк је допуштен само под условом да запослени у тим делатностима обезбеде минимум процеса рада за време штрајка како се не би угрзио живот, здравље и лична безбедност становништва или дела становништва.

1. Економски разлози за ограничење штрајка

Штрајкови понекад имају могућност да нанесе штету послодавцима, другим запосленима и незапосленим лицима, потрошачима, јавном интересу а такође штрајк може да утиче и на бруто друштвени производ једне земље.

1.1 Штета послодавцима

Продуктивност послодавца зависи од разних фактора од којих је један стално и поуздано обезбеђивање посла. Када запослени покушавају да добију концесије од послодавца повлачењем овог виталног ресурса, они утичу на пословање послодавца, тако што се повећавају трошкови који на крају доводе до великих финансијских губитака послодавца. Ако је штрајк био толико екстреман, то може да доведе до трајног нарушавања комерцијалног имиџа предузећа и да доведе до губитка клијената, ако постоје алтернативе за одређену робу или услугу.¹⁰ На пример, штрајк транспортних радника 1995 године у Француској довео је до тога да грађани мање користе јавни превоз и да више користе бицикле за краћа путовања од куће до радног места¹¹. Међутим, штета послодавцу може да нанета

¹⁰ Т. Novitz, *International and European protection of the right to strike*, Oxford, 2003, str 75-76

¹¹ The right to strike in essential services: economic implications доступно на <http://www.Assembly.coe.int/nw/xmv/Ref/X2H/Xref/VieWHTML.asp/FILE/ID10894/lang/EN> (приступљено 06.05.2018 године)

ако и када запослени блокирају предузеће послодавца на кратак временски период, али ипак доволтно дуго да дође до квара неких намирница код послодавца који се баве производњом хране. Тако, током петодневног штрајка у Јапану у фабрици за производњу хране, синдикат је блокирао просторије предузећа, док су се у неки производи склони кварењу налазили ван просторија погодних за њихово безбедно чување. Након штрајка послодавац је био принуђен да добар део тих производа баци, а док је преосталу количину хране продао по знатно нижој цени него иначе.¹²

1.2 Штета другим запосленима и незапосленим лицима

Постоји могућност да послодавац због организованог штрајка радника у једној земљи и пратећих финансијских губитака као последица организовања штрајка одлучи да премести своју производњу у другој земљи где су ниски трошкови пословања и цена радне снаге како би евентуално надокнадио штету изазвану штрајком.

У том случају запослени код послодавца извесно време остају без посла, а тиме и без финансијских средстава којима обезбеђују своју егзистенцију. Такође послодавац је можда имао у плану да прошири своју производњу, а тиме и да запосли и одређени број незапослених становника места у коме је организовао своју производњу, али његовим одласком из тог места таква могућност више не постоји.

¹² Nakakubo Hiroya, *Industrial action and Liability in Japan: A legal Overview*, Hitotsubashi University, 2014;

1.3 Штета потрошачима

По завршетку штрајкова послодавци који су претрпели значајне финансијске губитке покушавају да их надокнаде подизањем цена својих роба и услуга што се негативно одражава на потрошаче. Такође може да дође у кашњењу у испоруци појединих роба (нестација хране) или пружање поједине услуге (испорука електричне енергије) због ситуације изазване штрајком, па је због тога адекватно решење да се у тим делатностима обезбеди минимум процеса рада за време штрајка.¹³

1.4 Штета јавном интересу и бруто друштвеном производу

Постоје неколико разлога због кога штрајк може да нашкоди јавном интересу и друштву у целини. Један од разлога је да законско признавање права на штрајк угрожава ефикасан рад слободног тржишта и на тај начин опструира продуктивност и економски раст.

Трошкови штрајка ће бити већи утолико пре, ако је већа тежина одређених услуга у привредном животу земље.

У том смислу Француска је посебно рањива у односу на блиске суседе зато што су јавне услуге веома значајне како у погледу броја запослених тако и на проценат БДП-а.

Ово се посебно односи на поште које имају годишњи промет од 15,2 милијарди евра што чини 0,95 % БДП-а. Када су 2003 године контролори летења штрајковали Француска је тада изгубила око 55 милиона евра.

Генерални штрајк у Шпанији 2002 је изазвао штету од преко 250 милиона евра што се одразило на пад БДП-а од 0.1%

¹³ Т. Novitz, op.cit. 79-80

2.Забрана штрајка појединим категоријама запослених

У Србији штрајк није дозвољен професионалним припадницима Војске Србије, припадницима Безбедоносно- информативне агенције, у здравственим службама које пружају хитну медицинску помоћ, у контроли летења, припадницима специјалне и посебне јединице полиције и у случајевима прописаним законом о полицији.

Полицијски службеници немају право на штрајк за време ратног или ванредног стања, угрожавања уставног поретка Републике Србије, елементарне непогоде, несрећа које ометају нормално одвијање живота и угрожавају безбедност људи и имовине, када су запослени на радним местима на којима нема услова за обезбеђивање минимума процеса рада ¹⁴

Полицијским службеницима, припадницима војске и затворским чуварима штрајк није допуштен ни у Боцвани, Намибији и Мозамбику који штрајк забрањује и ватрогасцима и члановима правосудних органа. Судијама ни у Замбији није дозвољен штрајк, која забрањује штрајк запосленима у обавештајним службама. Занимљиво је да Зимбабве забрањује штрајк запосленима у здравству.

¹⁴ Члан 170 Закона о полицији, Службени гласник 6/2016

3. Штрајк у делатностима од општег интереса

У делатностима од општег интереса штрајк може да се организује ако се обезбеди минимум процеса рада којим се обезбеђује заштита живота, личне безбедности и здравља становништва или дела становништва.

Делатности од општег интереса су делатности у којима би прекид рада или обим трајања прекида могао даа угрози живот, личну безбедност и здравље становништва или дела становништва.

Делатности од општег интереса су : електропривреда, водопривреда, саобраћај, информисање (радио и телевизија), ПТТ, комуналне делатности, производња основних прехранбених производа, здравствена и ветринарска заштита, просвета, друштвена брига о деци и социјална заштита.

У делатностима од општег интереса штрајкачки одбор доставља одлуку о штрајку послодавцу односно удружењу послодаваца или оснивачу најкасније 10 радних дана пре дана одређеног за почетак штрајка.

3.1 Начин обезбеђивања минимума процеса рада за време штрајка у делатностима од општег интереса

Нацртом будућег закона о штрајку предвиђено је да се минимум процеса рада за време штрајка у делатностима од општег интереса утврђује колективним уговором, при чему се полази од природе и врсте делатности, степена угрожености, личне безбедности и здравља становништва и других околности значајних за остваривање потреба становништва, ако законом није другачије прописано. Ако минимум процеса рада за време штрајка није утврђен колективним уговором, тада послодавац и синдикат односно већина запослених код послодавца могу споразумно да утврде минимум процеса рада за време штрајка у року од 15 дана од подношења предлога једне стране.

Ако синдикат односно већина запослених и послодавац не постигну споразум о минимуму процеса рада у року од 15 дана од подношења предлога дужни су да одмах покрену поступак мирног решавања спора пред Агенцијом ради постизања споразума о утврђивању минимума процеса рада за време штрајка.

Послодавац у споразуму о обезбеђивању минимума процеса рада за време штрајка одређује запослене који су дужни да раде за време штрајка ради обезбеђивања минимума процеса рада за време штрајка, а по прибављеном мишљењу штрајкачког одбора најкасније пет дана пре почетка штрајка.

Штрајкачки одбор и послодавац су дужни да сарађују у циљу обезбеђивања минимума процеса рада за време штрајка

Са друге стране још увек важећим Законом о штрајку¹⁵ је речено да за јавне службе и јавна предузећа минимум процеса рада одређује њихов оснивач или директор, при чему се полази од природе делатности, степена угрожености живота и здравља људи и других околности значајних за остваривање потреба грађана, предузећа и других субјеката.

¹⁵ Службени лист СРЈ, бр. 29/96 и Службени гласник РС, бр. 101/2005- др. Закон и 103/2012- одлука УС)

3.1.1 Начин обезбеђивања минимума процеса рада у ЈП „Електропривреда Србије“

Уредбом о минимуму процеса рада за време штрајка у Јавном Предузећу Електропривреда Србије¹⁶ коју је донела Влада Републике Србије утврђене су услуге које се морају обавезно извршавати како не дошло до поремећаја у снабдевању електричном енергијом за време штрајка, с обзиром да је електропривреда једна од делатности од општег интереса.

Генерални директор ЈП ЕПС ближе одређује начин обезбеђивања минимума процеса рада и одређује запослене који су дужни да раде за време штрајка у складу са уговором и колективним уговором.

Минимум процеса рада за време штрајка обухвата обављање послова којима се обезбеђује: производња и дистрибуција електричне енергије у енергетским величинама којима се обезбеђује најмање 90 % потреба електричне енергије утврђене енергетским билансом Републике Србије, производња угља у количинама које су неопходне да се обезбеди производња електричне енергије којом се обезбеђује најмање 90 % потреба електричне енергије, испорука електричне енергије којом се обезбеђује уредно и континуирано снабдевање тарифних купаца електричне енергије и испорука електричне енергије квалификованим купцима, мерење испоручених количина електричне енергије као и организовање без застоја послова обрачуна и наплате испоручене електричне енергије, обустављање испоруке електричне енергије и искључење објекта са дистрибутивних електроенергетских центара, решавање по приоритетним захтевима за приступ дистрибутивном електроенергетском систему за које оператер дистрибутивног система утврди да су од значаја за сигурност и поузданост функционисања електроенергетског система, предузимање мера заштите производних и дистрибутивних објеката, постројења или уређаја, преузимање неопходних мера заштите животне средине, противпожарне заштите и мера за заштиту и безбедност живота и здравља људи и имовине, извођење ремонта производних објекта, постројења или уређаја, као и ремонта капацитета за производњу угља за термоелектране и одржавање дистрибутивних капацитета.

¹⁶ Службени гласник Републике Србије, број 116/2006

3.1.2 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у ЈКП "Водовод" Шабац

Одлуком о минимуму процеса рада за време штрајка у комуналним делатностима, јавном градском и приградском саобраћају¹⁷ општине Шабац утврђен је минимум процеса рада који се мора обезбедити и радници који ће радити током штрајка како се не би угрозила сигурност људи и имовине.

Минимум процеса рада се обезбеђује тако што ће се производња и дистрибуција воде вршити редовно и потпуно са 18 радника, а одржавање довосистема са 8 радника а одвођење отпадних вода и одржавање система вршити редовно са 1 аутоцистерном и 4 радника.

Чуварска служба на обезбеђењу изворишта радиће редовно са 4 радника, а остале послове (правне, комерцијалне и финансијске) радиће 3 радника.

¹⁷ Службени лист општине Шабац, број. 3/99, 6/2010;

3.1.3 Обезбеђивање минимума процеса рада током штрајка у друмском и железничком саобраћају

Друмски саобраћај

Одлуком о минимуму процеса рада за време штрајка у комуналним делатностима, јавном градском и приградском саобраћају¹⁸ општине Шабац утврђен је минимум процеса рада који се мора обезбедити током штрајка у јавном градском и приградском саобраћају овог града.

Минимум процеса рада за време штрајка код превозника којим је поверено обављање послова линијског превоза путника на терет града Шапца обезбеђује се тако што ће се:

- превоз путника у градском саобраћају вршити у обиму од 60 % од редовног реда вожње са три аутобуса и 6 радника;
- превоз путника у приградском саобраћају вршити у обиму од 45 % од редовног реда вожње са 12 аутобуса и 24 радника

Железнички саобраћај

Упутством о спровођењу генералног штрајка у ЈП Железнице Србије донетим на заједничкој седници Председништва железничара Србије дате су смернице запосленима и регионалним штрајкачким одборима како да се понашају током генералног штрајка у овом предузећу.

За време штрајка регионални штрајкачки одбори су дужни да извршавају наредбе Главног штрајкачког одбора и штрајк организују и воде да начин којим се неће угрозити безбедност и уредност железничког саобраћаја у минимуму процеса рада, безбедност имовине и лица, као и да буду у сталном контакту са

¹⁸ Ibid

Главним штрајкачким одборима у сврху добијања информација, инструкција и задатака.

Сви запослени током штрајка сви запослени који учествују у штрајку су дужни да редовно долазе на посао, да се придржавају саобраћајно-техничких прописа, а нарочито прописа о чувању имовине, носе за време рада службену и заштитну одећу и да извршавају све послове у складу са одлуком о минимуму процеса рада.

Такође је наређена забрана избегавања политизације штрајка, а сваки учесник је обавезан да све учини да штрајк буде достојанствен и високо моралан чин.

У случају непоштовања одлука Главног штрајкачког одбора о почетку и престанку генералног штрајка, синдикати учесници у генералном штрајку ће према тим члановима предузети дисциплинске мере и неће их заштитити ако послодавац или надлежни орган против њих покрену поступак за утврђивање одговорности.

3.1.4 Обезбеђивање минимума процеса рада током штрајка у ЈП Радио телевизија Србије

Уредбом о минимуму процеса рада у ЈП РТС¹⁹ донете од Владе Србије утврђене су услуге које се морају извршавати током штрајка запослених на Јавном сервису са обзиром на да област информисања спада у делатности од општег интереса.

Минимум процеса рада ЈП РТС обухвата обављање послова којима се обезбеђује извршење:

- планиране производње информативног програма радија и телевизије;
- унапред заказане и планиране производње осталих радио телевизијских програма;
- емитовања радио и телевизијских програма по унапред утврђеној програмској шеми;
- свих раније уговорених обавеза ЈП РТС према трећим лицима;

Генерални директор РТС-а ће ближе одредити начин обезбеђивања минимума процеса рада у области производње информативног програма, као и радна места и број извршилаца који су дужни да раде на тим радним местима.

¹⁹ Службени гласник Републике Србије број 4/2013;

3.1.5 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у ЈП ПТТ

Уредбом о минимуму процеса рада за време штрајка у ЈП ПТТ Србија²⁰ коју је донела Влада Републике Србије утврђен је минимум процеса рада који се мора обавезно обезбедити током штрајка како не би дошло до поремећаја поштанског саобраћаја.

Минимум процеса рада за време штрајка у ЈП ПТТ Србија обухвата послове којима се обезбеђује пружање услуга значајних за остваривање потреба грађана, предузећа и других објеката и то : поште које су одређене за рад недељом и државним празником радиће од 8 до 18 h са 1/3 шалтера од укупног броја шалтера, поште ван реда и поште у рангу до четвртог реда радиће радним данима и суботом са корисницима поштанских услуга у времену од 10 до 17 а поште од 5 до 8 реда које имају доставу радиће са корисницима поштанских услуга у времену од 9 до 12 у данима предвиђеним за рад поште, достава у свим поштама ће се вршити сваки други радни дан осим специјалних установа која се врши свакодневно, шалтерске поште од 5 до 8 реда радиће у времену од 8 до 12 у данима предвиђеним за рад поште, послови у изменичној пошти, поштанским центрима и претоварним тачкама обављајаће се са 1/2 запослених у радно време које је утврђено у тим организационим деловима, поште са царинским прелазима и царинским испоставама и поште које се налазе у државним органима морају да раде по предвиђеном радном времену, транспортна средства на првом и другом транспортном нивоу саобраћаја сваког другог дана док ће се превоз међународних закључака обављати без ограничења.

Генерални директор ПТТ-а Србија одедиће ближе начин обезбеђивања минимума процеса рада, радна места и број извршилаца који су дужни да раде.

²⁰ Службени гласник Републике Србије, број. 60/2001

3.1.6 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у ЈКП Стари град

Одлуком о минимуму процеса рада за време штрајка у ЈКП Стари град Шабац²¹ утврђене су услуге које се морају извршавати, лица задужена за њихово спровођење и опрема која је потребна за време штрајка како не би дошло до поремећаја у вршењу комуналних услуга у овом граду.

Минимум процеса рада у овом предузећу се обезбеђује тако што ће се чишћење, прање и поливање улица, тротоара, тргова и других јавних површина вршити са 20 радника, две аутоцистерне и једним трактором, сакупљаће се отпатке са зелених површина у граду, а одржавање градских паркова, цветних тргова, кошење травних површина, резивање дрвореда и живе ограде вршиће се са седам радника, једним трактором и две моторне косачице, износиће се смеће из болница, школа и дечијих установа, а за остале кориснике распоред ће се редуковати на пола уз ангажовање 30 радника, са три аутосмећара, један булдожер и једним трактором, услуге капела, припрема умрлих за сахрањивање и сахрањивање вршиће се редовно, а одржавање гробља, редуковаће се, са 30 % од редовних послова, са 13 радника и једним погребним возилом, пијачне услуге вршиће се са једним радником, а Градска тржница и сточна пијаца са седам извршилаца, док ће се димничарске услуге вршити са једним извршиоцем.

Одржавање опреме и механизације се врши са 7 извршиоца, портирска служба ће радити редовно, један радник радити на пословима разношења поште, телефонске централе и одржавање хигијене.

Финансијско - књиговодствене услуге обављаће 6 радника.

²¹ Оп сит , члан 3

3.1.7 Обезбеђивање минимума процеса рада у здравственим установама и у области ветринарске заштите

Законом о здравственој заштити²² утврђен је минимум процеса рада за време штрајка који је здравствена установа дужна да обезбеди како се не би угрозило здравље становништва, будући да се здравствена заштита сматра делатношћу од општег интереса.

Минимум процеса рада за време штрајка према врсти здравствених установа у државној својини ближе одређује Влада.

За време штрајка здравствена установа је дужна да у зависности од делатности, обезбеди минимум процеса рада који обухвата : обављање редовних вакцинација спровођење хигијенско- епидемиолошких мера за случај опасности избијања епидемије заразне болести, дијагностика и терапија укључујући и превоз пацијената, третирање хитних и акутних обољења, стања и повреда, узимање, обрађивање и прерађивање крви, омогућавање снабдевање најважнијим лековима и медицинским средствима, и обезбеђивање здравствене неге и исхране хоспитализованих болесника.

Ветринарска заштита

Одлуком о обављању делатности зоохигијене²³ општине Сремски Карловци одређен је минимум процеса рада током штрајка које је јавно комунално предузеће дужно да обезбеди како не би дошло до угрожавања здравља становништва.

Минимум процеса рада које је предузеће дужно да обезбеди је : хватање, збрињавање, ветринарска нега и смештај напуштених и изгубљених животиња у прихватилиште, нешкодљиво уклањање лешева животиња са јавних површина до објеката за сакупљање, прераду или уништавање отпада животињског порекла као

²² Службени гласник Републике Србије, број. 107/2005, 72/2009- др. закон, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013- др. закон 93/2014, 96/2015, 106/2015 и 113/2017- др. закон;

²³ Службени лист 11/2014

и смештање у прихватилишта животиња ради провере њиховог здравственог стања и вакцинације.

3.1.8 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у просвети

Законом о основном образовању и васпитању²⁴ утврђен је минимум процеса рада за време штрајка који се мора обезбедити у основним школама како не би дошло до поремећаја у остваривању права грађана од општег интереса у основном образовању и васпитању.

Чланом 79 Закона предвиђено је да наставници односно стручни сарадници у школи остварују право на штрајк под условом да обезбеде минимум процеса рада у школи за време штрајка.

Минимум процеса рада за наставника је извођење наставе у трајању од 30 минута по часу у оквиру дневног распореда и обављање испита, а за стручног сарадника 20 сати рада недељно.

Ако наставници односно стручни сарадници школе учествују у штрајку не обезбеђујући минимум процеса рада, директор школе покреће дисциплински поступак. Наставнику односно стручном сараднику за повреду обавезе необезбеђивања минимума процеса рада изриче се мера престанка радног односа.

Директор школе за време штрајка организованог без минимума процеса рада дужан је да обезбеди остваривање наставе и обављање испита док траје штрајк.

²⁴ Службени гласник Републике Србије, бр. 55/2013, 101/2017 и 27/2018- др. закон;

Законом о средњем образовању и васпитању²⁵ утврђен је минимум процеса рада за време штрајка у средњим школама који се мора обавезно обезбедити како не би дошло до поремећаја у образовању ученика.

Чланом 92 предвиђено је да наставници односно стручни сарадници у средњој школи остварују право на штрајк под условом да обезбеде минимум процеса рада у школи за време штрајка.

Минимум процеса рада за наставника је извођење наставе у трајању од 30 односно 40 минута по часу у оквиру дневног распореда и обављање испита, а за васпитача 20 сати рада недељно.

Ако наставници односно стручни сарадници школе учествују у штрајку не обезбеђујући минимум процеса рада, директор школе покреће дисциплински поступак. Наставнику односно стручном сараднику за повреду обавезе необезбеђивања минимума процеса рада изриче се мера престанка радног односа.

Директор школе за време штрајка организованог без минимума процеса рада дужан је да обезбеди остваривање наставе и обављање испита односно дежурство васпитача док траје штрајк.

²⁵ Службени гласник Републике Србије, бр. 55/2013, 101/2017 и 27/2018- др. закон;

3.1.9 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у области друштвене бриге о деци

Законом о друштвеној бризи о деци²⁶ предвиђено је да када се у установи за децу организује штрајк минимум процеса рада који је потребно обезбедити је боравак, чување, нега и исхрана деце.

Предшколске установе

Град Београд је 2013 године донео Одлуку о утврђивању минимума процеса рада за време штрајка запослених у предшколским установама²⁷, које спадају у установе из области друштвене бриге о деци којим је ближе одредио шта се сматра минимумом процеса рада васпитача током штрајка.

Дакле минимум процеса рада у предшколским установама обухвата :

- пријем и боравак деце, исхрана, нега и превентивно здравствена заштита деце у току утврђеног радног времена предшколских установа;
- безбедност деце, запослених и објеката у време штрајка.

Занимљиво је то да су васпитачи само дужни да децу током трајања штрајка буквално чувају, док се васпитно образовни рад нигде и не спомиње.

Па се поставља логично питање како ће се надокнадити план и програм рада са предшколцима ако штрајк буде трајао више месеци ? Јел то друштвена брига о нашој деци ?

Са друге стране у предшколској установи Радосно детињство у Новом Саду минимум процеса рада током штрајка обухвата између осталог и васпитно образовни рад са децом, али са оном која у тој години полазе у основну школу,

²⁶ Службени број Републике Србије-, број. 49/92, 29/93, 53/93, 67/93, 28/94, 47/94, 25/96, 29/2001, 16/2012 – др. закон, 62/2003, - др.закон, 64/2003- испр. др. закона, 101/2005- др. закон и 18/2010- др. закон;

²⁷ Службени лист града Београда, број 39/08, 6/10 и 23/13

за разлику од прешколске установе из Ниша која предшколско образовање и васпитање предвиђа за сву децу без икаквих изузетака.

3.1.10 Обезбеђивање минимума процеса рада за време штрајка у установама социјалне заштите

Правилником о минимуму процеса рада за време штрајка у установама социјалне заштите чији је оснивач Република Србија²⁸ у утврђено је које врсте услуга је неопходно обезбедити од стране установе.

За време штрајка установа је дужна да зависно од врсте услуге коју пружа обезбеди минимум процеса рада који обухвата: пружање услуга неопходне интервенције и збрињавање корисника (пријем корисника са степеном приоритета ургентан, по упуту надлежног центра за социјални рад, пријем корисника који захтевају ургентно збрињавање без упута надлежног центра за социјални рад, надзор и нега корисника, исхрана корисника, неопходне потребе корисника као што су здравствена заштита која не трпи одлагање односно превоз корисника до најближе одговарајуће установе и преузимање хигијенско-епидемиолошких мера за случај опасности избијања односно за време трајања епидемије заразне болести и редовна исплата новчаних примања корисника)

Установа обезбеђује наведени минимум процеса рада у току утврђеног радног времена установе, а запослене на радним местима чији се послови морају обављати за време штрајка одређује директор установе.

²⁸ Службени Гласник Републике Србије, бр. 2/2012;

3.2 Упоредноправни преглед обезбеђивања минимума процеса рада за време штрајка у делатностима од општег интереса

У овим упоредноправном прегледу биће обрађене земље из Европе, Азије, Северне и Јужне Америке и њихов начин обезбеђивања минимума процеса рада у делатностима о општег интереса, који има доста сличности, али и разлика услед континенталне или регионалне дистанце и дијаметрално супротних економских, правних, политичких и других поредака

Међутим и међу земљама где нема континенталних или регионалних баријера или различитих економских, правних и политичких поредака могу постојати дијаметрално супротни ставови у погледу обезбеђивања минимума процеса рада у делатностима од општег интереса и обрнуто.

Ти дијаметрално супротни ставови су настали као резултат реформе законодавства појединих земаља у циљу његовог прилагођавања актуелним трендовима у свету и региону, што је предност са једне стране и застарелих правних регулатива амортизованих зубом времена, које је потребно осавременити и модернизовати, што је по нашем мишљењу велика мана са друге стране, о свему томе биће више речи нешто касније.

3.2.1 Међународна организација рада

Штрајкови у основним службама понекад имају капацитет да изазову значајну штету јавном интересу, па према томе право на штрајк може се ограничити по том основу.

Међународна организација рада је једна од најзначајнијих међународних организација која се бави људским правима, а током свог 90 - огодишњег постојања изградила је цео систем радних стандарда који су примењујући се преко националних законодавства допринели побољшању положаја радника широм света. На тај начин Међународна организација рада остварује основни циљ свог постојања - социјалну правду, али и равнотежу између економског и друштвеног напретка.²⁹

Надлежна тела Међународне организација рада допуштају забрану штрајка у виталним службама под условом да се концепт основних услуга схвати у ужем значењу те речи. Комитет за слободу удруживања Мор-а дефинише ове службе као оне чији би прекид рада би могао да угрози живот, здравље или личну сигурност целог или дела становништва.³⁰

Нарочито важно је питање је како одредити које су то основне службе, јер то зависи од посебних околности које преовладавају у свакој држави понаособ. Транспорт, телевизија, образовање и банкарство се не сматрају виталним службама, хотели сигурно не спадају у виталне службе, мада је то препуштено националном законодавству да одлучи. Да ли саобраћај спада у виталне службе зависи од тога шта се транспортује, па тако ограничења могу да се поставе у медицинском саобраћају.

Штавише овако постављен концепт није неоспорив у смислу да и службе које нису виталне могу то да постану, ако штрајк траје одређено време или ако пређе одређене димензије када такође може доћи до угрожавања живота, личне безбедности или здравља или дела становништва, па то може да да добар разлог Влади да интервенише.

²⁹ Г. Обрадовић, Контролни механизми Међународне организације рада, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 2009, стр: 57;

³⁰ Т. Novitz Op cit, str 310

Међународни радни стандарди уважавају особене околности у државама чланицама, тако да се и у службама које иначе не спадају у виталне службе у строгом смислу те речи може прихватити одређивање минимума процеса рада, ако је то од виталног значаја за становништво³¹. На пример заједнице које живе на острвима дуж Норвешке обале могу да зависе од трајектног превоза, Одбор за слободу удруживања је нашао да Влада може да интервенише, ако ће штрајк трајати дуже времена и тада може споразумом да укључи трајектни превоз у режим минимума процеса рада. Исто важи и за железнички и градски превоз.

Током година Одбор је искристалисао став да у виталне службе спада : здравствени сектор, снабдевање електричном енергијом, снабдевање водом, телефонске услуге, полиција, оружане снаге, ватрогасне службе, затворске службе, контрола лета, снабдевање храном ученика школског узраста и чишћење школа. Али и у виталним службама постоје категорије запослених којима није забрањен штрајк због тривијалних послова које обављају попут хигијенског особља у болницама и запослени у вртићима.³²

Такође законодавство може да обавезе професионалне организације да одреде потребно особље које обезбедити нужну сигурност и заштиту од незгода да би се обезбедио континуитет вршења службе, док евентуална неслагања око одређивања потребног броја особља треба да реши надлежни суд односно административна арбитража³³

³¹ Б. Лубарда, *op. cit* , стр.1009

³² М. Debelak, *Pravna ureditev stavke de lege ferenda, Delavci in delodajalci*, Institut za delo pri Pravni fakulteti v Ljubljani; Ljubljana, 3/2011; стр 24

³³ Г. Обрадовић, *Запослени којима штрајк може бити забрањен*, Заштита људских и мањинских права и слобода, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 2011, стр. 330-331

3.2.2 Бугарска

Право на штрајк је гарантовано у члану 50 Бугарског Устава

Радници и запослени имају право на штрајк у одбрани колективних економских и друштвених интереса.³⁴

Штрајк се дефинише као спор између радника и послодавца који се односи на радне односе, социјалну сигурност и животни стандард, као и спорове који се односе на закључење и испуњење колективних уговора. Закон о решавању колективних радних спорова детаљније регулише област штрајка који каже да је учешће у штрајку добровољно и нико не може да буде приморан да учествује или не учествује у штрајку.³⁵

Запослени имају обавезу да одлуку о организовању штрајка доставе послодавцу најмање 7 дана пре почетка штрајка, тај рок се рачуна у календарским данима, а не у радним данима.

У секторима у којима се обављају услуге којима се задовољавају основне потребе становништва постоје строжији услови за организовање штрајка, па тако запослени и послодавац морају да се најмање три дана пре почетка договоре о обезбеђивању минимума процеса рада током штрајка. Сврха споразума је да се ограниче штетне последице и да без обзира што је штрајк у току да ипак обезбеди минимално пословање у предузећу или делу фирме, која се бави битним услугама за грађане, као и заштиту друштвене имовине и имовине послодавца. Споразум стога штити опште интересе и интересе грађана.

Споразум мора да предвиђа да ће током самог штрајка осигурати услове за обављање основних делатности на исти начин како се извршавају и у нормалним околностима или бар приближно на исти начин. Минимум процеса рада се намеће да не буду погођени интереси грађана, потрошача и других правних

³⁴ W. Warneck, Strike rules in the EU 27 and beyond a comparative overview, European Trade Union Institute for research, education, and health and safety (ETUI-REHS), Brussels, 2007; стр 15-16

³⁵ Члан 13 Закона о решавању колективних радних спорова Бугарске (Закон за уреждане на колективните трудови спорове- обн. ДВ бр. 21 от 13.03. 1990 г, изм. ДВ. Бр. 27 от 05.04.1991 г., изм. ДВ. Бр. 57 от 14.07.2000 г., изм. ДВ. Бр. 25 от 16.03.2001 г., изм. ДВ. Бр. 87 от 27.10.2006 г., изм. ДВ бр. 7 от 24.01.2012 г., доп. ДВ. Бр. 79 от 13.10. 2015 г. ;

субјеката, када би ради спровођења штрајка производња у предузећима била у целини заустављена.

Закона о решавању колективних радних спорова у члану 14 наводи делатности или активности где треба да се постигне споразум о обезбеђивању минимума процеса рада у време штрајка, а то су:

- здравство - у сфери пружања хитне и неодложне медицинске помоћи као и у болничком лечењу.

Под хитном медицинском помоћи се подразумева она помоћ која је од животног значаја за пацијента за коју се налаже да буде хитно указана. Неодложна медицинска помоћ је она која због тока болести налаже обавезно указивање медицинске помоћи. Док болничко лечење је оно које захтева да пацијент буде смештен у стационарну болничку установу;

- енергетика – производња, дистрибуција и снабдевање гасом, струјом и топлотном енергијом;
- комунално - стамбене услуге у насељима;

То су активности везане за градску чистоћу, одвоз смећа, установе јавне кухиње, услуге у домаћинству, трговине и слично;

- делатност јавног саобраћаја;³⁶

То подразумева све видове саобраћаја, друмски, железнички саобраћај. По Закону о железничком саобраћају³⁷, радници и послодавци су дужни да осигурају одговарајући превоз у насељеним подручјима, али не мање од 50 % од нормалног саобраћаја. Међународни надзорни органи критикују овакво решење, и да је ограничење минималног процеса рада превисоко постављено, сматрајући да се на тај начин ограничава право на штрајк;

- радио и телевизијски преноси;
- телефонске услуге;

³⁶ В. Мрњчков, Трудово право, Сиби, Издаство за правна литература 2008; стр 863-865

³⁷ Члан 35 Закона о железничком саобраћају Бугарске (Закон за железопњтница транспорт В сила от 01. 01.2002 г.)

- делатности које се односе на заштиту јавне и личне имовине, обезбеђење минималног рада магацина и хладњача;
- делатности чији би прекид могао да нанесе ненадокнадиву штету природној средини, везано за делатност инсталација пречишћавања и постројења за отпад;
- активности чије би неизвршавање могло да нашкоди јавном поретку и да изазове општу опасност;

То су делатности које врше органи унутрашњих послова у држави, контрола путева и улица, контрола транспорта.

Одређивање минимума процеса рада прати његово индивидуализирање и прецизирање броја радника и чиновника који су неопходни да систем функционише.

У случају неуспеха споразума било која страна може да поднесе захтев у националном институту за помирење и арбитражу у року од седам дана од настанка спора у циљу решења спора. То је правно лице које има статус извршне агенције, са седиштем у Софији.

Директор националног института у року од три радна дана од пријема захтева именује једног арбитра или арбитражно веће који су укључени у процес решавања спорова.

3.2.3 Белгија

Право на штрајк у Белгији није законски признато, већ изведено из судске праксе. Нема прецизне дефиниције штрајка, углавном се схвата као привремени прекид рада од стране радника.

Постоје следеће врсте штрајкова: штрајк о платама и условима рада у предузећима, штрајк солидарности, политички штрајкови (против Владе Белгије, који може да буде повезан или неповезан са питањима везаним за запошљавање), спонтани штрајкови и штрајк са заузимањем предузећа.³⁸

Иако белгијско право није законом непосредно уредило право на штрајк, судска пракса Врховног суда је тумачећи одредбе Закона о виталним снабдевачима и службама у мирнодопско време од 1948 уредила одређена питања права на штрајк у виталним службама. Концепт виталних служби заснован је на утврђивању листе виталних служби од стране заједничких комисија, чије одлуке добијају обавезујућу снагу на основу Краљевског декрета. Ако заједнички одбор не постоји сам краљ има право да одреди које су то виталне услуге које треба обезбедити.

Појам виталних служби обухвата виталне службе од јавног интереса (здравство) као и виталне службе за стране у спору како не би дошло до онемогућавања наставка рада по окончању штрајка (топионице стакла)

Овај закон се примењује и на многе приватне компаније које обављају послове за јавне службе као што су предузећа за снабдевање гасом, електричном енергијом, дистрибуцију воде, и која одржавају нукларне електране.³⁹

Закон о колективним уговорима о раду и заједничким комитетима из 1968 каже да заједнички комитети су дужни да дефинишу за предузећа која су у њиховој надлежности које су то услуге које запослени треба да пруже како би се задовољиле основне потребе становништва и спречило пропадање машина и опреме.

³⁸ W. Warneck, op. cit

³⁹ Б. Лубарда, op.cit , str 1009

Законом о основним принципима је одређено шта се сматра минимумом процеса рада током штрајка затворског особља, то јест како се треба опходити према затвореницима и притвореницима.

Тако минимум процеса рада обухвата:

- пружање затворенику довољно количине хране уз поштовање хигијенских стандарда и његовог здравља;
- организовање дневне шетње или друге активности од најмање једног сата;
- приступ телефону;
- посета породице;
- посета адвоката и лекара
- редовне консултације са стоматологом

А да би затворско особље уопште остварило право на штрајк неопходно је да испуне следеће услове:

- морају да најаве штрајк неколико дана пре почетка штрајка
- да преговарају са надлежним органом у циљу што бржег решења спора⁴⁰

У области информисања декретом се утврђују детаљан опис броја програма нарочито информативног програма који је потребно обезбедити током штрајка.

У области превоза потребно је осигурати минимум процеса рада током штрајка у року од 48 сати од најаве штрајка. Закључују се посебни споразуми којим се обезбеђује превоз кварљивих намирница морем током штрајка, како не би дошло до наношења несразмерне штете.⁴¹

За штрајк у железничком саобраћају примењује се Закон о поштовању континуитета услуге путника у железничком саобраћају у случају штрајка⁴² који предвиђа да запослени имају обавезу да донесу одлуку о штрајку најканије осам дана пре почетка штрајка, док списак са минималним услугама морају да објаве најкасније 48 сати пре почетка штрајка.

⁴⁰ Чланови 10, 11 и 12 Закона о изменама и допунама закона о принципима везаним за управљање затворима и правни положај затвореника

⁴¹ Rapport d'information, sur le service minimum dans les services publics en Europe (Извештај о информацијама о минимуму процеса рада у јавним секторима Европе)

⁴² Члан 4 Закона о поштовању континуитета пружања услуга путницима у железничком саобраћају у случају штрајка

Запослени се обавезују да ће у свему придржавати одредби из закона у погледу обезбеђивања минимума процеса рада, нарочито морају да се уздржавају од блокирања приступа радним местима запосленима који не учествују у штрајк, и наношења материјалне штете на имовини послодавца.

Значајно је напоменути да се у јавном превозу примењује такозвани жалостан пас који допушта свакој особи да на дан штрајка бесплатно путује по целој Белгији, ова могућност доводи до значајног смањења броја штрајкова.

3.2.4 Босна и Херцеговина

Када говоримо о праву на штрајк у законодавству Босне и Херцеговине, треба пре свега имати на уму да није реч о јединственом институту.

Разлог за то лежи у самом начину организовања Босне и Херцеговине као независне државе у којој је основним оснивачким актом (споразумом из Дејтона) област радних односа препуштена ентитетима са веома ограниченим надлежностима централних власти.

Из тог разлога је институт штрајка у оквиру Босне и Херцеговине правно регулисан Законом о штрајку Републике Српске, Законом о штрајку Федерације Босне и Херцеговине и Законом о штрајку дистрикта Брчко.⁴³

⁴³ Право дистрикта Брчко неће бити предмет анализе овог мастер рада

3.2.4.1 Право на штрајк у законодавству Републике Српске

Устав Републике Српске изричито признаје право на штрајк.

У члану 43 Устава је речено да запослени имају право на штрајк под условима утврђеним законом.

Закон о штрајку Републике Српске⁴⁴ из 2008 године дефинише штрајк као организовани прекид рада у коме радници могу остварити заштиту професионалних, економских и социјалних права.

Јако позитивна ствар у законодавству Републике Српске је право запосленог учесника у штрајку на накнаду штете, ако се штрајк организује због неисплаћених зарада и који не траје дуже од дванаест дана. Одлука о ступању мора да има писану форму и да се достави најкасније седам дана пре почетка штрајка. Када је у питању штрајк упозорења одлуку је потребно доставити 24 сата пре почетка штрајка.

Од општег интереса су делатности од посебног значаја за функционисање јавне управе и безбедност Републике, као и послови везани за извршавање међународних уговора у делатностима од јавног интереса.

У делатности од општег интереса спадају : електропривреда, водоснабдевање, железнички саобраћај, авионски саобраћај и контрола ваздушног саобраћаја, јавни радио- телевизијски сервис, поштански саобраћај, комуналне делатности, заштита од пожара, здравствена и ветринарска заштита, друштвена брига о деци и социјална заштита.

У овим делатностима штрајк се обавезно најављује минимум 10 дана пре почетка и неопходно је испуњење минимума процеса рада, који обезбеђује послодавац с тим да има обавезу да затражи мишљење синдиката или савета запослених односно овлашћених представника радника.

Током штрајка у електропривреди мора да се обезбеди минимум процеса рада којим се обезбеђује сигурност људи и имовине и потребан ниво здравствене заштите грађана а то се нарочито односи на извршење закључених уговора о

⁴⁴ Sluzbeni glasnik Republike Srpske broj 111/08

извозу електричне енергије, сигурност електроенергетских постројења, уређаја и просторија, штити животна средина и стално обезбеђује снабдевање електричном енергијом.⁴⁵

Раднике који су дужни да раде за време штрајка ради обезбеђивања минимума процеса рада одређују директор и штрајкачки одбор најкасније пет дана пре почетка штрајка и они имају право на плату која мора да буде сразмерна времену проведеном на раду, пензијско, инвалидско и здравствено осигурање, као и осигурање за случај незапослености.

У овим делатностима стране у колективном радном спору дужне су да поднесу предлог за мирно решавање спора Агенцији за мирно решавање радних спорова у року од 5 дана од настанка спора. Ако стране у спору не поднесу предлог, директор Агенције по службеној дужности покреће поступак за решавање насталог спора.

3.2.4.2 Право на штрајк у законодавству Федерације Босне и Херцеговине

Закон о штрајку Федерације Босне и Херцеговине уређује право запослених на штрајк, право синдиката да позове на штрајк, право послодавца да искључи запосленог са рада и друга питања у вези са штрајком. Запослени слободно одлучују у свом учешћу у штрајку. Штрајк се најављује послодавцу у писаној форми најкасније 10 дана пре почетка штрајка.

На предлог послодавца, синдикат и послодавац споразумно одређују послове који не могу да се прекидају за време штрајка.

Споразум садржи одредбе о пословима и броју запослених који су дужни да раде за време штрајка или искључења са рада осигурања минимума процеса рада, осигурања неопходних услова живота и рада становништва, односно рада других правних лица, као и ради осигурања имовине и спречавања угрожавања

⁴⁵ „Колективни уговор мјешовитог холдинга „Електропривреда Републике Српске“, Бања Лука, 23 јун 2017 године;

живота и личне сигурности или здравља становништва (здравство, електропривреда, водопривреда, ПТТ услуге, међународни саобраћај).

Ако послодавац и синдикат не постигну споразум у року од пет дана, од дана почетка споразумевања, решавање насталог спора поверава се арбитражи.

Арбитража се састоји од по једног представника синдиката и послодавца, те независног председника којег споразумно одређују синдикат и послодавац.⁴⁶

3.2.5 Бразил

Право на штрајк је признато у Уставу⁴⁷ из 1988 у коме се наводи да радници одлучују о могућностима да га искористе и о интересима које штите помоћу штрајка.

Област штрајка је детаљније регулисана Законом о штрајку⁴⁸ који у члану 2 каже да је законито остваривање права на штрајк могуће ако дође до привременог и мирољубивог прекида пружања услуга послодавцу.

Запослени су дужни да одлуку о штрајку послодавцу доставе најкасније 48 сати пре почетка штрајка. Запослени који учествују у штрајку не смеју да спречавају нештрајкаче да раде или да наносе штету имовини предузећа. Током штрајка долази до суспензије уговора о раду, али не постоји могућност да дође до раскида уговора, као ни ангажовање других радника који би ради уместо штрајкача, осим у неким посебним ситуацијама.

Током штрајка у делатностима од виталног значаја, синдикат и члан преговарачког одбора у договору са послодавцем одређује запослене који ће радити током штрајка како би се осигурало обављање оних услуга чији

⁴⁶ Д.Костић, М.Радуловић, Право на штрајк у законодавству Босне и Херцеговине, *Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права* Бр. 1/2012 Београд, стр: 260-265

⁴⁷ Члан 9 Устава Федеративне Републике Бразил (Constituição de República Federativa do Brasil de 1988), доступно на http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/constituicao/constituicao.htm) приступљено 22.03.2018 године

⁴⁸ Закон о штрајку Бразила (Lei de greve- lei No 7.783, de 28 de junho de 1989), доступно на http://www.planalto.gov.br/civil_03/leis/l7783.htm, приступљено 22.03.2018 године

привремени прекид може да изазове непоправљиву штету или неповратно пропадање робе, машина и опреме, као и одржавање оних активности које су неопходне за наставак процеса рада у предузећу након завршетка штрајка.

У основним услугама синдикати и радници су дужни да најаве штрајк послодавцу најкасније 72 сата пре почетка штрајка.

Основним услугама се сматрају : медицинска и болничка нега, дистрибуција лекова и хране, погребне услуге, јавни превоз, сакупљање отпадних вода, телекомуникације, складиштење, коришћење и контрола радиоактивних материја, нуклеарне опреме и материјала, обрада података везаних за основне услуге и контрола летења.

У случају непоштовања ових правила јавна власт ће обезбедити пружање неопходних услуга које се односе на обезбеђивање хитних потреба заједнице.

Законом о штрајку јавних и војних службеника је речено да се штрајк мора најавити 15 дана пре почетка штрајка. А запослени пре почетка штрајка имају задатак да испуне следеће захтеве:

- да започну колективно преговарање како би дошли до решења спора уз поштовање Уставних и законских прописа;
- одреде план обезбеђивања минимума процеса рада, као и број запослених који ће радити на његовом обезбеђивању;
- да информишу јавност о престанку рада;
- да понуде алтернативу за поједине робе или услуге

У области превоза, корисници морају да буду упознати о ступању запослених у штрајк најкасније 72 сата пре почетка штрајка.

Занимљиво је то да запослени и поред суспензије уговора о раду имају право на зараду.

3.2.6 БЈР Македонија

Право на штрајк уставна категорија и припада новијој генерацији уставних права у Македонији. Устав гарантује право на штрајк, али под одређеним условима ово право може да се ограничи припадницима војске, полиције и административном особљу.

Законом о радним односима Македоније не одређује појам штрајка, али штрајк може да организује једино синдикат и његова удружења на вишим нивоима организовања, са циљем заштите економских и социјалних права својих чланова из радног односа.⁴⁹ Штрајк мора да буде најављен писаним путем послодавцу против кога је организован, треба напоменути да штрајк не може да се организује док се поступак мирења не заврши. Штрајк се организује на начин који неће да онемогући организацију и процес рада.

Штрајк у војсци, полицији, администрацији, јавним предузећима и јавним установама је регулисан посебним законима.

Законом о одбрани и Законом о војној служби регулисано је право на штрајк запослених у одбрани.

Закон о одбрани забрањује штрајк запосленима у случају ванредног стања, када су закључени међународни уговори о вежби и хуманитарним операцијама са другим земљама и који укључују учешће јединица Републике Македоније.

У одсуству ових околности запослени могу да организују штрајк који морају да најаве 10 дана пре почетка и у њему не може да учествују више од 10% запослених и не може да траје дуже од три дана. За време штрајка запослени који у њему учествују су дужни да обављају своје дужности како би одржали виталне функције војске.

Законом о унутрашњим пословима речено је да запослени у Министарству унутрашњих послова могу да организују штрајк, само под условом да обезбеде извршавање оних активности које спадају у надлежност овог Министарства. Да би

⁴⁹ Т. Каламатиев, *Колективна права у Закону о радним односима Републике Македоније*, Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, број 1/2012, Београд, стр. 132, 134

избегао потенцијалне штетне последице за време штрајка Министар или овлашћени представник могу да предвиде нужно функционисање организационих јединица за време штрајка, тако што ће одредити који запослени имају обавезу да раде током штрајка.

Организатори штрајка морају да најаве штрајк најкасније седам дана пре ступања у штрајк и том приликом морају да објаве програм у коме ће стајати које дужности ће се обавезно обављати током штрајка.

У време комплексне безбедоносне ситуације, угрожавања јавног реда и мира, природних катастрофа и епидемија или угрожавања живота и здравља људи и имовине није дозвољено да у штрајку буде више од 10 % полицајаца и штрајк не може да траје дуже од три дана.

Право на штрајк у јавним предузећима је регулисано Законом о јавним предузећима који прописује правну процедуру за организовање штрајка у јавним предузећима која се састоји од три нивоа:

Први ниво: најмање 7 дана пре планиране најаве штрајка треба да се стави писано упозорење, у коме се директор јавног предузећа упознаје са разлогом за организовање штрајка.

Други ниво: У року од 15 дана штрајкачки одбор, одбор директора и директор јавног предузећа морају да покушају да реше настали спор.

Трећи ниво: Ако у овом периоду не дође до договора, синдикат и штрајкачки одбор одлучују да ступе у штрајк. Штрајкачки одбор мора да објави одлуку о ступању у штрајк директору најмање 7 дана пре најаве штрајка и потребно је обезбедити такав ниво сигурности којим неће доћи до угрожавања живота, здравља, економије и социјалне сигурности грађана.

Мирно решавање радних спорова у Македонији је регулисано Законом о мирном решавању решавању радних спорова који садржи одредбе које се тичу права на штрајк радника у секторима од општег интереса.

У секторима од општег интереса у којима може доћи до угрожавања живота или здравља или да изазове озбиљну штету, држава мора да обезбеди мирно решавање спорова у року од 10 дана.

Делатности од општег интереса су : електропривреда, водоснабдевање, транспорт, радио и телевизија, чији је оснивач Република Македонија или локална самоуправа, поштански сервис, производња основних прехранбених производа, здравствена и ветринарска заштита, образовање, дечија заштита и социјална заштита, полиција и одбрана.

Здравствена заштита и брига о грађанима мора да се обавља непрестано. Ванредне околности као што су поплаве, пожар и природне катастрофе и штрајк могу да утичу на свакодневни процес бриге о грађанима и због тога је потребно да институција обезбеди минималне услове за функционисање према закону и општем акту министарства здравља.

Пружање здравствене заштите је делатност од општег интереса и због тога су Министарство здравља и здравствене организације дужни да прилагоде њено остваривање новим околностима.

У том смислу Министарство и здравствене организације су дужни да обезбеде новчана средства за медицинске залихе и санитарни материјал, особље и опрему за рад у хитним условима или да прилагоде организацију рада и да предвиде мере за ефикасан рад и уклањање последица новонастале ситуације.

У циљу избегавања потенцијалних штетних последица по становништво здравствена организација мора да обезбеди хитну медицинску помоћ и минимум функционисања свих организационих јединица, које морају да сарађују са директорима здравствених организација у том циљу. Ако се не повинују наређењима, директор ће бити у обавези да обезбеди нормалан процес рада заменом одговарајућим професионалцима.⁵⁰

⁵⁰ A. Majhosev, J. Denkova, The right to strike: International and regional legal instruments with accent of legislation in Republic of Makedonia

3.2.7 Литванија

Право на штрајк у Литванији је признато Уставом коју у члану 51 каже да запослени имају право на штрајк ради заштите својих економских и социјалних интереса.⁵¹

Закон о раду штрајк дефинише као организовани прекид рада запослених у циљу решавања колективног радног спора о професионалним и економским интересима запослених.

Штрајк је дозвољен само ако није решен неки колективни спор или одлука у вези са неким спором није спроведена, а морају се поштовати и одређена процедурална правила. Разликујемо штрајк упозорења који траје два сата и стварни штрајк.

Субјекат овлашћен да закључи колективни уговор мора да достави своје захтеве послодавцу или организацији послодаваца. Послодавац или организација послодаваца морају да о почетку штрајка обавештени у писаној форми најкасније 3 радна дана пре почетка штрајка. Ако послодавац или организација послодаваца одбије да испуни захтеве синдикалне организације, стране у колективним преговорима морају да започну или процедуру мирења или медијације, а штрајк може да буде организован само у вези захтева који нису испуњени за време процедуре мирења. Ако предузеће нема функционалну синдикалну организацију, те скупштина запослених није делегирала представника и заступника запослених, раднички савет има право да донесе одлуку у организовању штрајка. Штрајк може да се организује само ако се на тајном гласању у прилог штрајку изјасни једна четвртина запослених у предузећу. Током штрајка запослени имају право да одлуче хоће ли учествовати у штрајку или не.

У појединим делатностима који се сматрају виталним а то су: здравствени сектор, снабдевање електричном енергијом, водом, топлотом, гасом, комуналне услуге, цивилно ваздухопловство укључујући контролу летења, телекомуникационе услуге и јавни превоз мора да се поштује обавеза обавештавања 10 дана унапред и да обезбеди минимум процеса рада.

⁵¹ Wiebke Warneck, op. cit, str 46-47

Забрањено је организовање штрајка у хитним медицинским службама, као и на оним местима где је се догодила природна катастрофа, када је проглашена општа мобилизација грађана или ванредно стање.

Током штрајка послодавац и штрајкачки одбор морају да осигурају заштиту имовине и грађана, а штрајкачи имају право да организују скупове, протесте, демонстрације и друге облике мирног окупљања запослених.

Послодавац не може да запосли алтернативне раднике ради замене штрајкача у овим секторима, осим ако није обезбеђен минималан обим услуга⁵²

Штрајк може да буде сматрати незаконитим ако су његови циљеви у супротности са Уставом Републике Литваније, Законом о раду и другим законима, због неоснованих политичких захтева који нису у вези са интересима запослених и због кршења процедуралних правила.

Ако постоји опасност да минимум процеса рада не буде обезбеђен на адекватан начин, а то може да угрози живот, здравље и безбедност грађана суд може да да на 15 дана или да одложи штрајк који још увек није почео или да прекине штрајк који је већ почео.

Током штрајка долази до суспензије уговора о раду, а у случају незаконитог штрајка, губитке које послодавац претрпи морају да буду надокнађени од стране синдикалне организације из сопствених средстава. Али ако та средства нису довољна за надокнађивање губитака, послодавац како би надокнадио претрпљене губитке може да искористи средства која су издвојена за платне бонусе, друге додатне подстицаје и компензације.⁵³

⁵³ Чланови 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252 и 253 Закона о раду Литваније (Lietuvos Respublicos darbo kodeksas, 01.07.2017)

3.2.8 Италија

Право на штрајк је гарантовано Чланом 40 Устава Републике Италије који каже да се штрајк остварује у границама закона. То је средство одбране за раднике зарад уклањања препрека које ометају њихову равноправност и њихово пуно учешће у економском, политичком и друштвеном животу.

Законом број 93 о јавним службама из 1983 је предвиђено да запослени у јавној служби имају обавезу да најаве штрајк 15 дана унапред.

У области индустријских конфликта донети су и Закон број 146 из 1990 и Закон број 83 из 2000 године.

Основним службама се сматрају: јавно здравље, сакупљање и дистрибуција отпада, царинске услуге, снабдевање електричном енергијом, заштита животне средине, јавни саобраћај (аутобуси, метрои, трамваји, возови и авиони), поморски саобраћај, социјална сигурност, јавно образовање, пошта и телекомуникације, радио и телевизија.⁵⁴

Закон број 83 настоји да одреди разумну меру између права на штрајк и континуитета јавних услуга, а сврха овог закона није одузимање било коме права на штрајк, већ да се гарантује минимум функционисања основних служби. Основне јавне службе имају за циљ да обезбеде уживање уставом загарантованих права (живот, здравље, слобода кретања...)

Закон број 83 предвиђа да су запослени у основним службама обавезни да најаве штрајк 10 дана унапред и поверава колективно преговарање социјалним партнерима са задатком да утврде минималне услуге које су запослени дужни да обављају у низу сектора током који се сматрају делатностима од општег интереса са циљем балансирања остваривања права на штрајк са основним грађанским правима које резултира обавезујућим дејством споразума који постигну социјални партнери. Посебна комисија од 9 стручњака коју именује Парламент, има обавезу да процени адекватност овако утврђених минималних услуга, а има и право да поднесе одговарајући предлог странама у случају да дође до неких несугласица.

⁵⁴ Rapport d'information, sur le service minimum dans les services publics en Europe (Извештај о информацијама о минимуму процеса рада у јавним секторима Европе)

Комисија треба да настоји да дође до договора између страна у спору, треба да истражује случај, да их саслуша и да одговарајуће мишљење, и да у случају да дође до штрајка предвиди разумне мере за санацију штете која може да буде проузроковане корисницима у делатностима од општег интереса. На основу закона из 1990 године послодавци су одговорни за извршавање правила о минимуму процеса рада током штрајка и гарантују заштиту потрошачима. Такође предузећа која су дужна да извршавају минималне услугу имају обавезу да информишу кориснике о будућем штрајку најмање 5 дана унапред. Често се дешавало да штрајк буде најављен, а затим отказан у последњем часу од стране организатора са циљем изазивања поремећаја у делатностима од општег интереса. Закон број 83 је настојао да предупреди овакву праксу тако што је признавао неке одлуке комисије и проглашавао нелегалним оне акције које су биле отказиване након што су корисници били обавештвени о предстојећем штрајку.

За непоштовање ових правила префекти и Влада су имали могућност да одреде новчане казне према штрајкачима, синдикатима и послодавцима. У области саобраћаја штрајк није допуштено организовати током саобраћајног шпица између 9 и 10 часова и од 17 до 20 часова, или током сезоне годишњих одмора, за време испита у школама. Такође није могуће да се у кратком временском периоду органиују штрајкови у истој делатности, дакле није допуштен штрајк у исто време и у железничком и у авионском саобраћају, такође није могуће истовремено организовати различите врсте штрајкова, то јест, локални и генерални штрајк.

У области образовања минимум процеса рада током штрајка наставника треба се између осталог односи на одржавање испита и такмичења, у вртићима минимална услуга обухвата чување деце до 10 година старости.

У неким случајевима минимални процеса рада се одређује на основу неких квантитативних мерила. На основу закона број 82 предвиђено је да минимум процеса рада током штрајка не сме да износи 50 % од уобичајеног рада и не сме да укључује више од 30 % запослених. Али ово правило се тешко остварује и некад је тешко одредити проценат одређених услуга у неким делатностима, попут одређивања броја летова авионом. Поред квантитативних мерила закон предвиђа и нека квалитативна.

Одређивање висине минимума процеса рада варира од сектора до сектора, тако да постоји висок проценат у градском саобраћају наспрот веома ниском проценту у области телекомуникација, затим тај проценат варира у зависности од тога о којој услузи се ради у неком сектору, примера ради проценат летова која повезују италијанска острва је већи од процента редовних летова на копну.

Али најваћа слабост овог закона је тај што се његове одредбе ретко примењују и управо из тог разлога комисија има могућност да изриче неке дисциплинске мере због кршења одредби закона, попут суспензије преговарачких права синдикату.⁵⁵

3.2.9 Јапан

Устав Јапана из 1946 године у члану 28 гарантује запосленима право на колективно преговарање, а иако устав не помиње изричито право на штрајк можемо сматрати да је право на штрајк експлицитно уставно право, јер право на колективно деловање укључује пре свега право на штрајк. Разликујемо следеће врсте штрајкова генерални, политички, солидарности, дивљи и делимични штрајк.

У делатностима од јавног интереса штрајк се најављује 10 дана пре ступања у штрајк достављање обавештења о ступању у штрајк Централној комисији за радне односе и министру за рад. Да би се штрајк уопште организовао у овим делатностима потребно је да се за штрајк изјасни већина запослених, такође штрајк мора да буде заснован на легитимном мотиву. Коришћена средства морају да буду законита и при томе свака врста насиља је искључена.

Јавна власт именује чланове Комисије за радне односе који обично долазе из реда адвоката и универзитетских професора, а могуће је формирање ових комисија и на локалном нивоу.

⁵⁵ T. Treu, Labour law in Italy, Wolters Kluwer, Netherlands 2007, str 212- 215

Рад од јавног интереса се дефинише као рад којим се обезбеђује пружање услуга од суштинског значаја за свакодневни живот у заједници и чији би прекид рада могао да погоди националну економију или угрози свакодневни јавни живот становништва, па стога у овим делатностима је неопходно обезбедити минимум процеса рада

Делатности од јавног интереса су:

- саобраћај;
- пошта и телекомуникације;
- снабдевање гасом, водом и електричном енергијом;
- здравство

У овим делатностима премијер може да привремено забрани штрајк у трајању од 50 дана, након консултација са Централном комисијом за радне односе.

Премијер доноси такву одлуку и ако процени да би штрајк због опсега или специјалне природе посла који се прекида могао озбиљно да запрети животу становништва или националној економији.⁵⁶

Председник владе је искористио ову могућност само једном 1952 године, током штрајка рудара, после тога није ни настављен⁵⁷

⁵⁶ Б. А Лубарда, *op. cit* 972, 973, 1010 и 1011

⁵⁷ Nakakubo Hiroya, *op. cit*

3.2. 10 Канада

Канада⁵⁸ је федерална парламентарна уставна монархија на северном делу Северне Америке, то је заједница десет покрајина⁵⁹ и три територије које се протежу од Атлантског до Тихог океана и на северу према Северном леденом океану.

У Канади право на штрајк је гарантовано Уставом из 1982 који дели власт између федералне и покрајинских влада, док територије такође имају своја законодавства, али она нису суверена и имају мање уставних обавеза од покрајинских, и Канадском повељом о правима и слободама.⁶⁰ Поменута повеља додуше не гарантује експлицитно право на штрајк, већ имплицитно, тако што се сваком грађанину даје право на синдикално удруживање као једно од основних права грађана. Право на штрајк на нивоу целе Канаде је регулисано федералним Законом о раду Канаде, док је покрајинама право на штрајк регулисано покрајинским законом.

Тако федералним Законом о раду⁶¹ је предвиђено је да синдикат има обавезу да обавести послодавца о ступању у штрајк најмање 72 сата унапред, наводећи датум када ће се штрајк тачно организовати, а министру мора да се достави копија обавештења о ступању у штрајк.

Синдикат не може да ступи у штрајк нити да изда одобрење за ступање у штрајк, ако претходно није спроведено тајно гласање, и ако се у прилог штрајка није изјаснила већина оних који су гласали у својој преговарачкој јединици. Ако дође до спора око тога да ли је повређен поступак тајног гласања о штрајку, спор решава посебан Одбор за рад, који има могућност да наложи ново гласање, ако утврди битну повреду поступка тајног изјашњавања запослених.

⁵⁸ Иако постоје разне теорије о етимолошком пореклу речи Канада, назив који је општеприхваћен долази од лоранске речи каната, што значи село или насеље, реч коју је аутохтоно становништво града Квебека користило за усмеравање француског истраживача Жака Картјеа за село Стадакона, више о томе на <https://sr.m.wikipedia.org/sr/%DO%9A%DO%BO%DO%BD%DO%BO%DO%B4%DO%BD,pristupljeno 08.07.2018 godine>

⁵⁹ Покрајине Канаде су: Нова Шкотска, Нови Брансвик, Онтарио, Острво принца Едварда, Квебек, Саскачеван, Њуфаунленд и Лабрадор, Алберта, Британска Колумбија и Манитоба, више о томе на: <https://www.montenegro-canada.com./articles/article/2019774/56646.htm>, pristupljeno 08.07.2018

⁶⁰ Канадска повеља о правима и слободама (Canadian charter of rights and freedoms 1982);

⁶¹ Закон о раду Канаде (Canadian labour code R. S. C., 1985, c. L-2)

Током штрајка, послодавац и синдикат морају да се договоре на који ће начин да наставе за пружањем услуга или производњом робе у оној мери у у којој је то неопходно како би се спречили изазивање озбиљне опасности по безбедност и здравље грађана. Ако се у року од 15 дана од дана најаве штрајка не договоре о начину обезбеђивања минимума процеса рада, свака од страна може да поднесе захтев Одбору за рад да он одреди начин обезбеђивања минимума процеса рада током штрајка.

Ако Одбор за рад сматра да штрајк може да представља опасност за безбедност и здравље становништва може да одлучи да :

- одреди извршавање услуга и производњу робе за које сматра да се не смеју прекидати како би омогућило несметано функционисање оних служби које се сматрају виталним за становништво;
- одреди начин и обим на који послодавац и запослени морају да наставе са снабдевањем, производњом и дистрибуцијом робом и услугама;
- донесе одговарајуће мере које су нужне за извршавање ових активности

У Канади се све јавне службе сматрају виталним, тако да здравствене установе имају обавезу да омогуће несметано функционисање током штрајка, како не би дошло до угрожавања здравља становништва.

Услови који који су потребни да би се обезбедио минимум процеса рада током штрајка наравно варијају од закона до закона, тако је Покрајинским законом о раду Квебека предвиђено да минимум процеса рада током штрајка обезбеђује 90 % запослених.

У Квебеку, обавеза обезбеђивања минимума процеса рада постоји већ 40 година, а више од 20 година Веће за основне услуге гарантује обезбеђивање минимума процеса рада током штрајка у основним службама који је уједно *ad hoc* правосудни орган. Основним услугама се сматрају комуналне услуге где је неопходно обезбедити снабдевање водом, уклањање отпада из домаћинства и одржавање јавних улица.

Синдикати и послодавац имају обавезу да преговарају о начину обезбеђивања минимума процеса рада током штрајка, споразум који постигну садржи списак основних услуга који се утврђује најкасније седам дана пре почетка штрајка, који

касније прослеђују Већу за основне услуге. Веће процењује дозвољеност предложених услуга из споразума који може да потврди, предложи измене или чак забрани организовање штрајка. А може да предложи министру рада да забрани штрајк запосленима, све док не докажу да могу да организују штрајк на законит начин.

Занимљива је чињеница да предузеће које обавља превозничке услуге које је незаконито организовало штрајк мора да обезбеди бесплатан превоз у трајању од једног дана као знак извињења корисницима који су доживели непријатности током незаконито организованог штрајка.⁶²

Са друге стране Закон о радним односима Онтарија⁶³ сматра да запослени током периода колективног преговарања немају право на организовање штрајка, а да би запослени остварили право на штрајк потребно је да се у прилог штрајку изјасни 50 % од укупног броја запослених у поступку тајног гласања. Овај закон штрајк дефинише као прекид рада или одбијање запослених да раде или наставе са радом. Послодавцу током штрајка запослених није дозвољено да запосли нове раднике.

Закон о колективном преговарању Онтарија основним услугама сматра оне услуге које су нужне да запослени обаве како би се избегло угрожавање живота, здравља и безбедности грађана, поремећај рада машина и опрема, еколошка катастрофа и прекид рада администрације и судова.

Запослени и послодавац имају обавезу да постигну споразум о начину пружања основних услуга који мора да садржи: шта се сматра основном услугом и број запослених који ће радити на обезбеђивању основних услуга.

У овим делатностима је потребно најавити штрајк најкасније 10 дана пре његовог почетка.

Ови споразуми о обезбеђивању минимума процеса рада током штрајка су веома корисни јер омогућавају усклађивање права на штрајк и континуитета основних услуга.

⁶² Rapport d'information, sur le service minimum dans les services publics en Europe (Извештај о информацијама о минимуму процеса рада у јавним секторима Европе)

⁶³ Закон о радним односима Онтарија (Labour Relations Act, 1995)

3.2.11 Португал

Право на штрајк је гарантовано чланом 57 Устава из 1976 године. Право на штрајк радника је неутуђиво

Закон о раду Португала из 2009 дефинише штрајк као организовано уздржавање од рада од стране запослених ради вршења притиска у сврху постизања одлука у складу са колективним интересима запослених у штрајку. Али ако се акција предузима без синдикалне организације, штрајкаче мора да заступа изабрани штрајкачки одбор, тада одлука о проглашењу штрајк мора да буде донесена путем тајног гласања на састанку сазваном од стране најмање 20 % укључених радника или најмање 200 радника. Одлука о штрајку мора да се достави пет дана унапред, осим у јавним службама где тај период износи десет дана, која се доставља писмено или путем медија.⁶⁴

Одлука о штрајку мора да садржи предлог како ће се извршавати услуге које су потребне за сигурност и одржавање опреме и објеката и такође штрајкачки одбор мора да одреди запослене који ће радити на извршавању минималних услуга и да обавести послодавца о томе најкасније 24 часа пре почетка штрајка, у случају да тако не поступи послодавац има право сам да одреди запослене који ће радити.

У случају проглашења штрајка у неком од следећих сектора, државних служби или установи која не намењена да задовољи основне социјалне потребе, организатори имају законску обавезу да обезбеде минимум процеса рада: поштанске и телекомуникацијске службе, медицинске службе, институције јавног здравља укључујући и обављање сахрана, снабдевање струјом, рудом и горивом, водоснабдевање, ватрогасна службе, транспорт (луке, аеродроми, друмски саобраћај и железнички саобраћај) јавни транспорт стоке, кварљиве робе и прехрамбених производа и основних добара у националној економији укључујући њихов утовар и истовар и транспорт монетарних вредности. Послодавац не може у току штрајка

⁶⁴ W. Warneck, op.cit стр 42-44

да запосли нова лица и тако да замени учеснике у штрајку, осим у случају неизвршавања минималног процеса рада у основним социјалним делатностима.⁶⁵

Тако у железничком саобраћају предвиђено је да сви возови који су започели своје путовање, а међувремену је организован штрајк, морају да буду да довезени на своје одредиште, нарочито они који превозе опасне материје (амонијак) и прехрамбене производе подложне кварењу, дрва за огрев током зиме, као и оне који снабдевају горивом аеродроме. Штрајкачки одбор је дужан да одреде запослене који ће радити на обезбеђивању минимума процеса рада најкасније 24 сата пре почетка штрајка. Предвиђено је и да минимум процеса рада који се треба обезбедити износи 50 % од нормалног саобраћаја са циљем да сви грађани што пре стигну до жељених дестинација.

Током штрајка у друмском саобраћају, аутобуски превозник, мора да обезбеди јутарње и вечерње линије како би путници различитих животних доби могли да отпутују до школе, посла или болнице. Минимум процеса рада који је потребно обезбедити износи минимум 20 % од нормалног саобраћаја.

Током штрајка у лукама, минимумом процеса рада се сматра одржавање бродова који су усидрени на пристаништу, штрајкачки одбор је дужан да одреди запослене који ће радити на обезбеђивању минимума процеса рада током штрајка најкасније 24 сата пре почетка штрајка, како би се омогућило грађанима да стигну до својих одређених места, при томе се посебно води рачуна да најмлађи, најстарији и труднице добију адекватну услугу.

У пошти запослени током штрајка имају обавезу да одржавају опрему и зграду поште, дистрибуирају телеграме и телеграмске ваучере као и упутнице социјалне вредности. Минимумом процеса рада се такође сматра и пренос кореспонденција међу члановима породице, отпремање поште и пакета који садрже покварљиве лекове или производе. Али ако штрајк потраје извесно време тада минимум процеса рада би требало да обухвата и дистрибуцију препоручене поштилке из судова и здравствених установа. Запослене који ће радити на обезбеђивању минимума процеса рада током штрајка потребно је одредити 24

⁶⁵ Чланови 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537 и 540 Закона о раду Португала (Codigo de Trabalho No 7/2009, de 12 de fevereiro, com as alteracoes introduzidas pelas Leis No s 105/2009, de 14 setembro, 53/2011, de 14 de outubro, 23/2012, 25 de junho, 47/2012, de 29 de agosto, 69/2013, de 30 de agosto, de 27/2014, de 8 de maio);

сата пре почетка штрајка. Када је реч о летовима авионом, неопходно је обезбедити летове који повезују копно са острвом Мадеира и оне које превозе пакете са кварљивом робом.⁶⁶

Ако се ситуација сматра довољно озбиљном, односно да није могуће обезбедити минимум процеса рада, Влада има овлашћења да гарантује пружање јавних услуга за време штрајка на основу процедуре цивилне реквизиције или мобилизације.

3.2.12 Румунија

Чланом 40 румунског Устава предвиђено је да запослени имају право на штрајк ради одбране својих професионалних, економских и социјалних интереса.

Закон о раду Румуније у члану 39 такође гарантује право на штрајк као једно од основних права запослених из радног односа.

Закон о решавању радних спорова број 168 из 1999 Румуније штрајк дефинише као колективни и добровољни прекид рада од стране запослених у периоду спора, који регулише и услове и начине остваривања овог права, као и гаранције које су неопходне за обезбеђивање основних услуга.

Врсте колективних акција су: штрајк упозорења, који траје најдуже 2 сата и мора да се одржи 5 дана пре регуларног штрајка, штрајк солидарности који мора да буде вођен од стране синдикалаца који припадају истој федерацији или конфедерацији, траје најдуже 24 сата, а послодавац мора да буде обавештен најкасније два дана пре почетка и политички штрајк који се сматра незаконитим у Румунији. Сви колективни уговори у Румунији садрже клаузулу о обавези очувања социјалног мира.⁶⁷

Штрајк може да буде проглашен само након исцрпљења других могућности решавања спора, за штрајк мора да се изјасни половина чланова синдикалне

⁶⁶ Одлуке Социјално Економског Савета поводом дефинисања минимума процеса рада у јавним службама Португала (Conselho Economico e Social Arbitragem: para definicao de servicos minimos mai 2012)

⁶⁷ W. Warneck, op. cit, стр 44-45

организације, а обавештење штрајку мора да буде достављено најмање два дана раније. Пре проглашења штрајка посредовање или арбитража су обавезни како би се запослени и послодавац договорили о решењу спора. У том смислу је установљен Уред за посредовање и арбитражу у колективним радним споровима при Министарству за рад, породичне и социјалне заштите. Током трајања арбитраже није могуће започети штрајк, запослени имају право да организују штрајк само ради одбране професионалних, економских и друштвених цињева.

Запослени самостално одлучају о учешћу у штрајк и нико не може да буде присиљен да учествује или не учествује у штрајку. Организатори штрајка који може да буде само синдикат или представници запослених, током трајања штрајка имају обавезу да заштите имовину предузећа и да осигурају непрекидан рад машина и активности чији прекид би могао да угрози живот или здравље грађана. А за материјалну штету коју проузрокују учесници у штрајку, послодавац може да се обрати надлежном суду за заштиту суду. Послодавац нема право да запошљава запослене који ће радити уместо штрајкача, запослени током штрајка имају сва права из радног односа, сем права на зараду.

Ако није испуњен неки од наведених услова, суд може на захтев послодавца да суспендује штрајк на максимално 30 дана или штрајк прогласи незаконитим и да обавезе радну снагу да одмах настави са радом. Свако непоштовање овакве одлуке може да буде санкционисано, те послодавац може да захтева накнаду штете.

Послодавац и организатори током штрајка морају да преговарају како би дошли до решења спора, али, ако штрајк траје дуже од 20 дана без решења, а послодавац сматра да исти има утицаја на хуманитарне интересе, решење спора може да повери арбитражној комисији, која ће донети дефинитивну и обавезујућу одлуку.⁶⁸

Посада поморског и ваздушног саобраћаја нема право на прогласи штрајк када је све спремно за њихов одлазак или долазак на писту или пристаниште.

⁶⁸ Чланови 40- 62 Закона о решавању колективних радних спорова Румуније (*Legea privind solutionarea litigiilor collective de munca, lege nr. 168 , 12.11. 1999*)

У појединим секторима: здравство, телекомуникације, информисање, дистрибуција електричне енергије и гаса, водоснабдевање, производња нуклеарне енергије и јавни транспорт радници за време штрајка морају да обезбеде минимум процеса рада путем једне трећине радне снаге.

Запослени у енергетском сектору и нукларним секторима имају право да прогласе штрајк, али ако обезбеде минимум процеса рада током штрајка путем једне трећине радне снаге и под условом да се тиме не угрожавају живот и рад грађана.

3.2.13 Словенија

Право на штрајк је гарантовано чланом 77 Устава Словеније.

Запослени уживају право на штрајк. Када је то у јавном интересу право на штрајк се може законски ограничити, зависно од природе активности која је у питању.

Закон о штрајку детаљније регулише област штрајка, који је дефинисан као организована обустава рада у циљу одбране економских и социјалних права и интереса везаних за рад. Чисто политички штрајкови нису дозвољени.

Одлука о штрајку мора да буде донета од стране одговарајућег синдикалног тела или од већине радника организације и мора да буде најављен пет дана унапред.

При том штрајк мора да буде организован на начин који не угрожава безбедност и здравље људи и имовине и омогућава наставак процеса рада по окончању штрајка.

Штрајк у јавним установама, војсци и полицији је регулисан посебним законима. У тим делатностима је потребно обезбедити минимум процеса рада како не би дошло до угрожавања здравља становништва, имовине или основни услови за живот и рад грађана или функционисања других организација, као и да

се осигура испуњавање међународних обавеза Словеније. Законом о одбрани⁶⁹ је предвиђено да војни службеници немају право на штрајк, док војни намештеници и запослени који раде на помоћним и техничким пословима имају право на штрајк али морају да обезбеде минимум процеса рада током штрајка, док задаци које морају извршавати током штрајка одређени су Законом о одбрани Републике Словеније.

Тако запослени који обављају управне и стручне послове у области одбране морају да обезбеде ефикасно извршавање војних послова, које се односе на остваривање основних дужности грађана, предузећа, установа и других организација у области одбране. Морају да обезбеде континуиран рад хитних служби, информационих и телекомуникационих система и санитетске материјале неопходне за лечење и збрињавање свих пацијената. Осим тога ова лица немају право на штрајк, кад постоји ризик од напада на земљу или од проглашења ратног или ванредног стања, онолико времена колико траје таква ситуација.

Закон о организацији и раду у полицији⁷⁰ предвиђа да су полицијски службеници имају обавезу да обезбеде минимум процеса рада током штрајка који се састоји у обављању следећих послова:

- спречавање, откривање и истрага кривичних дела;
- откривање и хапшење починилаца кривичних дела и других тражених лица и њихово привођење надлежним органима;
- заштита живота, личне сигурности људи и имовине;
- заштита одређених лица, органа, објеката и просторија државних органа;
- одржавање јавног реда и мира;
- контрола и регулисање саобраћаја на јавним улицама;
- контрола државних граница

Полицијски службеници су дужни да наведени минимум процеса рада обезбеде благовремено, ефикасно и у складу са упутствима надређених.

⁶⁹ Закон о одбрани Словеније (Zakon o obrambi , Uradni list RS, št 103/04 uradno precisceno besedilo in 95/15)

⁷⁰ Закон о организацији и раду у полицији Словеније (Zakon o organiziranosti in delu v policiji, ot 15 februarja 2013)

Штрајк у оквиру делатности од посебног јавног значаја мора да буде најављен најмање 10 дана унапред. Одлука о штрајку и изјава како ће бити обезбеђен минимум процеса рада морају да буду достављени управном телу организације послодаваца или послодавцу, одговарајућој синдикалној организацији, ако синдикат није организатор штрајка и надлежном телу социополитичке заједнице.

Стране у спору морају у периоду између проглашења штрајка и дана предвиђеног за почетак штрајка да понуде предлоге за решење спора, при том морају да обавесте укључене раднике и јавност о својим предлозима.

Право на штрајк у државној администрацији и администрацији локалних заједница регулисано је на исти начин, као и право на штрајк у делатностима од посебног јавног значаја⁷¹

Због учешћа у штрајк запосленом не може да буде отказан уговор о раду од стране послодавца.

3.2.14 Финска

Право на предузимање колективне акције није изричито признато у финском праву. Слобода удруживања је призната Уставом и обухвата право на учешће у активностима асоцијације, а то право повлачи за собом право на колективно преговарање и започињање колективне акције.

Штрајкови и обуставе рада су регулисани Законом о колективним уговорима и Законом о медијацији у радним споровима који покрива аспекте обавештавања о обуставама рада и њиховим одлагањима.

Штрајк је дефинисан као акција која обухвата потпун прекид рада од стране свих или неких запослених. Врсте колективних акција су: штрајк седења, укидање прековременог рада, бели штрајк, успоравање процеса рада, блокаде, наставак рада, политички штрајк и штрајк солидарности.

⁷¹ W. Warneck Op.cit str 15- 16

Сви колективни уговори садрже обавезу социјалног мира, али се она не односи на послодавце који су покривени колективним уговором услед проширења дејства истог.

У Финској минимум процеса рада се одређује колективним уговорима којима је покривено око 90 % запослених. Штрајкови се обично организују након истека важења колективних уговора, и користи се као средство притиска на послодавца како би дошло до обнове колективног уговора чије је важење истекло. Стране потписнице немају право да организују штрајк, док је колективни уговор још увек на снази, у супротном чине повреду социјалног мира. Спорови се углавном решавају арбитражом или судским одлукама.

Свако ко има намеру да организује штрајк мора о томе другој страни и канцеларији службеника за национално посредовање најмање 14 дана унапред да достави писано обавештење у којем се наводе разлози штрајка, време његовог почетка и обим обуставе рада. Страна која је најавила штрајк нема право да без сагласности друге да одложи почетак штрајка.

Задатак ове канцеларије службеника која има своје седиште у Министарству запошљавања је да:

- сарађује са организацијама тржишта запошљавања у циљу унапређења односа између послодаваца и запослених;
- посредује у преговорима за закључење колективног уговора између страна;

Намеравана обустава рада може да буде одложена од стране Министарства рада на 14 дана, ако су угрожени основни општи интереси, те се сматра неопходним додатно време за медијацију. У случају да се расправља о условима рада цивилних службеника, Министарство може на предлог миритеља или одбора миритеља из посебних разлога да одложи намеравану обуставу рада за додатних седам дана.⁷², о чему обавештава стране у спору најкасније 3 дана пре датума одређеног за почетак штрајка.

Ако канцеларија службеника не успе да реши спор између странака, упознаје их са нацртом поравнања уз препоруку да га странке размотре и евентуално

⁷² Одељак 8 амандамана на Закон о медијацији у радним споровима из 1962 (Act on Mediation in Labour Disputes 420 1962, amendments up to 477 2011 included

прихвате. Стране у спору имају могућност и да затраже посредовање и од посебног тела за медијацију о чему обавештавају канцеларију службеника.

Службеници који посредују између странака у спору имају обавезу да чува као пословну тајну све оне податке до којих долази приликом посредовања између страна у спору, али имају накнаду за свој рад и свих трошкова насталих у поступку посредовања ⁷³

То представља једину правну заштиту минимума процеса рада у случају индустријске акције.

На основу Општих споразума из 1993, 1997 и 2002 године штрајкови солидарности и политички штрајкови морају да буду најављени 4 дана унапред.

У Финској организације носе примарну одговорност за миран рад.

3.2.15 Француска

Право на штрајк је гарантовано Уставом Француске, али не постоји јединствена дефиниција штрајка, тако да постоје различите дефиниције штрајка различитих аутора у одсуству јединствене дефиниције у законима.

Штрајк се углавном дефинише као привремени прекид рада од стране неколико запослених не обично свих или већине запослених у циљу остваривања својих професионалних циљева. Разликујемо штрајкове организоване из политичких разлога и штрајкове солидарности. Пошто сврха политичких штрајкова није побољшање примања или услова рада, судови су заузели став да они више немају карактер акта подршке професионалних и струковних захтева, већ да је њихова намера критика владине политике. То се сматра злоупотребом права на штрајк и кривичним делом од стране штрајкача. Међутим штрајк је оправдан против државе у својству послодавца. Штрајкови солидарности из политичких разлога се такође сматрају злоупотребом права на штрајк.

⁷³ Закон о медијацији у радним споровима Финске из 1962 са амандманима до 2011

Клаузула о одржавању социјалног мира у Француској не постоји, јер је право на штрајк гарантовано Уставом и ниједан колективни уговор не може да ограничи право на штрајк. Ангажовање запослених који ће радити уместо штрајкача подлеже кривичном гоњењу. Забрањени су ротирајући штрајкови.⁷⁴

Занимљиво је то да запослени имају право да одаберу најповољније време за организовање штрајка.

Штрајк у јавном сектору је регулисан многобројним законима, попут Закона о раду, Закона број 31 из 1963 године, Закон о радију и телевизији из 1972, Законом о контроли и заштити нуклеарних материјала из 1980, Закона о ваздушном саобраћају, Закона о јавном здрављу, и Закона о социјалном дијалогу и континуитету јавне службе у редовном путничком копненом саобраћају⁷⁵ из 2007 године, док штрајк у приватном сектору регулише судска пракса.

Штрајк у јавном сектору мора да буде најављен 5 дана унапред, и само репрезентативни синдикат има право да организује штрајк, а циљ због кога се штрајк организује мора да буде законит.

Законом о социјалном дијалогу и континуитету јавне службе у редовном путничком копненом саобраћају је предвиђено да запослени имају обавезу да обавесте послодавца о намери да организују штрајк најкасније 48 сати пре почетка штрајка, а при томе се и корисници обавештавају о намераваном прекиду рада најкасније 24 сата пре почетка штрајка, којима се мора рефундирати новац од унапред резервисаних карата. Минимум процеса рада током штрајка мора да буде такав да спречава несразмерно уплитање у слободу кретања, слободу приступа јавним службама и слободу трговине, а да се притом осигурају основне потребе становништва.

Транспортна комисија припрема планове превоза према приоритету битних услуга, информације о реду вожње током штрајка које потом објављује и укључује у оперативне споразуме који се закључују са превозничким компанијама.

⁷⁴ W. Warneck, op . cit

⁷⁵ Закон о социјалном дијалогу и континуитету јавне службе у редовном путничком копненом саобраћају Француске (Loi no 2007 1224 du 21 aout 2007 sur le dialogue social et la continiite du service dans les transports terestres reguilers de voyageurs,

У случају усаглашеног прекида рада у ваздухопловном саобраћају морају се осигурати следеће активности: континуирано обављање националних одбрамбених мисија, очување виталних интереса и потреба, а нарочито поштовање територијалног суверенитета Француске и одржавање сталне везе са Корзиком и прекоморским територијама. При том се предвиђа и минималан број полазака и долазака на територију Француске, што понекад може да буде контрапродуктивно јер доводи до отказивања већег броја летова чак и више него што је то потребно.

Да би се таква ситуација спречила, предвиђено је да број летова не сме да износи више од 20% од редовног саобраћаја.⁷⁶

Законом о контроли нуклеарног материјала је предвиђено да минимум процеса рада обухвата одржавање и поправку нуклеарних постројења и опреме у циљу обезбеђивања сигурности грађана и имовине

У јавним здравственим установама право на штрајк мора да буде усклађено са принципом континуитета јавне службе, што захтева обезбеђивање минимума процеса рада како би се осигурале основне потребе грађана, а то се највише односи на пружање хитне медицинске помоћи. Такође је потребно обезбедити запослене који ће радити на обезбеђивању минимума процеса рада током штрајка а што је битније да осигурају безбедност пацијената током штрајка.⁷⁷

Законом о радију и телевизији речено је да је мисија ових медија да одговоре потребама становништва у погледу информисања, културе, образовања и забаве, да би неколико година касније Државни савет утврдио да би у минимум процеса рада могао да се укључи и забавни програм.

Минимум процеса рада укључује два телевизијска дневника и вечерњи програм који се састоји од већ снимљених филмова или емисија, а сматра се прекорачењем нужног минимума процеса рада емитовање послеподневног програма суботом и недељом.⁷⁸

⁷⁶ M.Despax, J. Rojot, J.P. Laborde, Labour law in France, Wolters Kluwer, Laws Business, 2011, стр 332- 338

⁷⁷ Rapport d information, sur le service minimum dans les services publics, op. cit

⁷⁸ Б. Лубарда, op. cit, 1019 (фуснота)

За време штрајка долази до суспензије уговора о раду, а штрајк се може сматрати повредом уговора о раду, само ако је запослени крив због непримереног понашања.

3.2.16 Црна Гора

Закон о штрајку Црне Горе⁷⁹ из 2015 године дефинише штрајк као прекид рада који запослени организују ради заштите својих професионалних, економских и социјалних интереса по основу рада. При томе под прекидом рада се подразумева организовано и непрекидно одбијање запослених да извршавају своје радне задатке.

Ограничења права штрајк у Црној Гори се односе на четири категорије запослених, и то :

- Запослени у војсци, полицији и државним органима;
- Запослени у делатностима од јавног интереса;
- Запослени у области средњег и високог образовања;
- Запослени у делатностима са посебним технолошким захтевима.

Запослени у Војсци Црне Горе, полицији и државним органима и делатностима од јавног интереса могу да организују штрајк на начин који неће угрозити националну безбедност, безбедност лица и имовине, општи интерес грађана и функционисање органа власти.

Закон прави разлику између делатности од јавног интереса и виталних служби. Појам витална служба се мора схватити у знатно ужем значењу од појма јавне службе. Све јавне службе се не сматрају службама од виталног значаја, дакле то не значи да све јавне службе имају- само зато што су јавне - витални, суштински значај за заједницу, јавну сигурност, безбедност, благостање и здравље.

Под делатностима од јавног интереса се сматрају : производња и дистрибуција основних прехранбених производа, производња, пренос, дистрибуција и снабдевање електричном енергијом, превоз путника у саобраћају, поштански саобраћај, јавне

⁷⁹ Службени лист Црне Горе, број 11/2015

електронске комуникације, информативни програми јавног радиодифузног сервиса, јавне комуналне услуге, производња и дистрибуција и снабдевање нафтом, угљем и гасом, заштита од пожара, здравствена и ветеринарска заштита, предшколско и основно образовање, социјална и дечија заштита и извршавање обавеза из потврђених међународних уговора.

Делатности од јавног интереса су делатности чији би прекид рада због природе посла могао да угрози живот и здравље људи или општи интерес грађана, и у овим делатностима запослени су дужни да се придржавају минимума процеса рада од првог дана организовања штрајка.

Тако запослени у железничкој инфраструктури Црне Горе могу да ступе у штрајк само ако обезбеде минимум процеса рада којим се обезбеђује безбедно и редовно одвијање железничког саобраћаја тако што ће омогућити превоз робе и путника у обиму од 50 % на пословима које се односе на издавање и реализацију траса оним железничким превозницима са којима постоје потписани уговори о приступу железничкој инфраструктури.

Појам јавне комуналне услуге у праву Црне Горе се схвата веома широко тако да обухвата производњу и снабдевање водом, одношење смећа, производњу, снабдевање и дистрибуцију топлотном енергијом, погребне услуге и димничарске услуге.

Када је реч о снабдевању водом привредна друштва која се баве испоруком водом за пиће дужна су да током штрајка одређену количину воде дистрибуирају без изузетка здравственим и социјалним установама, школама, домовима ученика и студената, правним лицима којима би прекид у испоруци воде нанео велику материјалну штету. Предузећа која се баве сакупљањем комуналног отпада за време штрајка су дужна да исти сакупљају по болницама, школама и дечијим установама, који су потом дужни да отпреме на депоније и превременим одлагалиштима отпада. Ако је штрајк организован за време лета имају обавезу да чисте, перу и поливају улице, тргове и друге површине, а у случају да је штрајк организован у зимском периоду имају обавезу да те исте улице и тргове чисте од снега.

Обим и време испоруке топлотне енергије зависи од висине температура, током грејне сезоне тако да ако температура износи до 0 степени целзијуса испорука топлотне енергије се врши у периодима од 06-11 часова и од 16-20 часова са 60% потребног капацитета током грајног дана, а ако температура иде испод 10 степени целзијуса, испорука топлоте ће се одвијати током читавог дана са 80 % расположивих капацитета.⁸⁰

У делатностима у области средњег и високог образовања одлуку о томе да је услед трајања и обима штрајка у овим делатностима угрожена реализација образовног програма за текућу школску годину на захтев органа државне управе надлежног за послове просвете доноси Арбитражно веће које се формира при Агенцији за мирно решавање радних спорова.

Арбитражно веће има обавезу да донесе одлуку о томе да ли је угрожена реализација образовног програма за текућу школску годину услед штрајка у року од 10 дана од када је формирана.

Запослени у области средњег и високог образовања су дужни да се придржавају минимума процеса рада тек након што је утврђено у одлуци Арбитражног већа да је услед штрајка у овим делатностима угрожен јавни интерес.

Четврту категорију запослених код којих постоје рестриктивнији услови за организовање штрајка чине запослени код послодавца у делатностима са посебним технолошким процесима, као што су : хемијска индустрија, црна и обојена металургија, а један од разлога то што се у овим делатностима ради о специфичним технолошким процесима чији би прекид рада по природи посла, могао да доведе до оштећења средстава за рад, односно изазове непосредну опасност по живот и здравље запослених или створи неповољне услове за радну и животну средину. Због тога један од услова за организовање штрајка у овим делатностима је обезбеђивање технолошког минимума процеса рада.

Закон разликује два начина за утврђивање минимума процеса рада.

⁸⁰ Odluka o minimumu procesa rada za vrijeme strajka u oblasti javnih komunalnih usluga/djelatnosti Crne Gore

Предвиђено је да акт о минимуму процеса рада утврђују споразумно надлежни орган државне управе, репрезентативног удружења послодаваца и репрезентативног синдиката најкасније у року од 90 дана од дана ступања на снагу закона. Ако не дође до споразума у овом року поступак за утврђивање минимума процеса рада се води пред Агенцијом за мирно решавање радних спорова, тачније пред Арбитражним већем које има обавезу да донесе одлуку о минимуму процеса рада у року од 30 дана од дана образовања.

Запослене који су дужни да раде за време штрајка ради обезбеђивања минимума процеса одређује орган руковођења код послодавца на предлог штрајкачког одбора, који је дужан да достави предлог најкасније 24 сата пре почетка штрајка, орган руковођења код послодавца има право да сам одреди запослене који дужни да раде у обезбеђивању минимума процеса рада, а штрајкачки одбор треба да сарађује са послодавцем ради обезбеђивања минимума процеса рада.⁸¹

Запослени који су ангажовани ради обезбеђивања минимума процеса рада имају право на штрајк сразмерно времену проведеном на рада, а остварују права из социјалног осигурања као да су на раду.

3.1.17 Чиле

У Уставу Чилеа право на штрајк је индиректно признато кроз слободу удруживања и право на колективно организовање.

Штрајк није законски дефинисан, али је регулисан кроз право на колективно преговарање.⁸²

Судска пракса и правна наука штрајк дефинише као договорено уздржавање од посла стране групе радника са циљем да убеди послодавца да потпише одговарајући колективни уговор.

⁸¹ В. Симовић Звицер, Штрајк као метод рјешавања радних спорова у Црној Гори: Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Београд 1/2015, стр: 226, 230-234, 236;

⁸² R. Azocar Simonet , A. Cruz Gonzales , Limitaciones al derecho de huelga en Chile: los servicios esenciales, en reemplazo de trabajadores Y los servicios minimos en el context de la reforma laboral : Revista Chilena de derecho del trabajo Y de la seguridad social vol 6 No 12, Santiago, 2015, стр : 140

Услов који је потребан да се штрајк организује, је тај да одлуку о ступању у штрајк морају да подржи апсолутна већина радника који заступа синдикат и притом послодавац нема право да запошљава нове раднике за време штрајка.

Током штрајка је неопходно одржати континуитет оних активности које су неопходне за заштиту материјалних средстава и објеката предузећа и спречавања несрећа и пружање основних потреба становништва укључујући оне које се односе на живот, здравље и безбедност људи.

Постоје неколико категорија минималних услуга : то су оне које су усмерене на обезбеђивање оних функција, задатака и услуга које су неопходне за заштиту материјалних средстава и објеката компанија и спречавања несрећа - минималне услуге безбедности, оне услуге које су нужне за обезбеђивање основних потреба становништва – минималне оперативне услуге, као и услуге које су неопходне за заштиту животне средине и очување здравља становништва.

Па због још пре почетка колективног преговарања запослени у тим делатностима зарад обезбеђивања потребних минимума дужни да одреде који запослени током штрајка имају обавезу да раде - такозвану екипу за хитне случајеве. Важно је напоменути да колективно преговарање не може да започне ако се не одреде минималне услуге, па због тога послодавац мора писаним путем да захтева од преговарачког одбора радника да изврше своју дужност и одреде који запослени ће чинити екипу за хитне случајеве за време штрајка као и да одреде које услуге ће се сматрати минималним. Послодавац у писаној форми најмање 180 дана пре истека важећег колективног уговора у раду доставља класификацију минималних услуга синдикату запослених а копију доставља и Инспекторату за рад. Преговарачки одбор има рок од 15 дана одговори, и након тога социјални партнери имају рок од 30 дана да постигну споразум. У случају, да се послодавац и синдикат не договоре свака страна има право да у року од 5 дана по службеној дужности или на захтев странке да изда званично саопштење које се то услуге сматрају минималним.⁸³

Екипа за хитне случајеве дакле мора да зависно од врсте делатности да извршава услуге и делатности које су нужне за заштиту имовине и објеката

⁸³ P.Zanteno, F. Carmona , C. Aguiira , A.Prieto, Guia practica de la ley 20.940, Santiago, 2017 str: 55

предузећа, спречавања незгода, обављање комуналних делатности, обезбеђивање основних потреба становништва и заштите животне средине.

3.2.18 Шпанија

Право на штрајк је гарантовано чланом 28 Устава из 1978 године, који признаје право на штрајк запосленима ради одбране њихових интереса.

Штрајк је детаљније регулисан Краљевским декретом о радним односима⁸⁴ из 1977 а штрајк се дефинише као колективни прекид рада који је директно повезан са остваривањем струковним интереса запослених. Под штрајком се подразумева потпуна обустава рада, а следећи облици штрајка се сматрају незаконитим: бели штрајк, седење на радном месту, заузимање радних места, насумична акција, штрајкови који имају утицаја на стратешке делове предузећа, селективни и ротирајући штрајкови. Штрајкови солидарности се сматрају незаконитим, али је Уставни суд заузео став да се штрајк солидарности сматра законитим у случајевима када постоји минимална сродност интереса укључених група запослених.

Запослени одлучују о проглашењу штрајка на састанку на коме мора да буде присутно најмање 75 % од укупног броја запослених, а да би се организовао штрајк потребно је да се за штрајк изјасни 25 % од присутног броја запослених, а штрајк мора да буде најављен пет дана унапред. Током штрајка послодавац не може запосленом који учествује у штрајку да да отказ, већ само долази до суспензије уговора о раду, а радници немају право на зараду током штрајка.

Послодавац не може да запосли алтернативне раднике како би заменио раднике који штрајкују. Штрајкачки одбор током штрајка има обавезу да гарантује пружање услуга које су неопходне за сигурност људи, ствари, одржавање просторија и друге активности потребне за обављање задатака предузећа. Током

⁸⁴ Краљевски декрет о радним односима Шпаније (Real Decreto Ley 17/1977, de 4 de marzo, sobre relaciones de trabajo)

штрајка штрајкачки одбор и послодавац имају обавезу да преговарају како би се штрајк што пре окончао, а инспекција рада може да има функцију посредника.

У делатностима од општег интереса запослени имају обавезу да доставе одлуку о организовању штрајка најкасније пет дана пре почетка штрајка, а ако то не учине штрајк се одлаже за десет дана како би се омогућило послодавцима и корисницима да се припреме и на тај начин спречило наношење штете грађанима и имовини. Делатности од општег интереса су: саобраћај, здравствена заштита, снабдевање струјом, водоснабдевање, образовање и поштански саобраћај.

Ова одлука о организовању штрајка мора да буде достављена министру рада, коју он може да одобри или не одобри ако је разлог за организовање штрајка незаконит. Током овог десетодневног периода руководство предузећа и синдикати имају обавезу да преговарају, а ако нису у стању да обезбеде минимум процеса рада током штрајка, имају обавезу да одложе штрајк за два месеца.

План обезбеђивања минимума процеса рада је врло детаљан, наводи се за свако конкретно радно место и одређени део дана које се услуге сматрају битним. Али поменути план мора да обезбеди баланс између права на штрајк и права на коришћење основних услуга. Тако у области друмског саобраћаја општинска транспортна предузећа, метрои и аутобуси имају да обезбеде превоз корисницима од 50-60 % од редовног саобраћаја током шпица и од 15 до 20 % од редовног саобраћаја ван овог периода.

Када се најави штрајк у железници Влада преговара са штрајкачима о начину обезбеђивања минимума процеса рада. Посебно мора да се обезбеди превоз на најважнијим саобраћајним линијама у земљи, како би се омогућило корисницима да стигну до здравствених установа, школе и на посао, а теретни возови морају да буду увек на располагању. Минимум процеса рада између осталог обухвата активности на одржавању железничке инфраструктуре и продаја карата путницима за возове који су укључени у минимум процеса рада. Током штрајка треба обезбедити превоз железницом од најмање 30 % од нормалног саобраћаја, а посебно ујутру када корисници путују на посао и у школу тачније од 6 до 9 часова. Приоритет током штрајка имају кварљиве намирнице и опасне материје које морају да се транспортују одмах на жељену дестинацију.

Што се тиче авио саобраћаја, морају се обезбедити током штрајка они летови који повезују све веће градове Шпаније, који укључују и одласке и доласке а они морају да се обезбеде у минимуму од 10 % од нормалног саобраћаја. Такође потребно је обезбедити и летове до Балеарских и Канарских летова са минимумом од 50 % од нормалног саобраћаја, који укључује и одласке и доласке такође. Током штрајка веза Шпаније са земљама Европског економског простора се одржава са летовима чији проценат износи најмање 20 % од нормалног саобраћаја, а са земљама које нису чланице Европског економског простора у обиму од 40 % од нормалног саобраћаја. Минимум процеса рада током штрајка обухвата и превоз међународне поште и органа који су неопходни за трансплатацију, као и превоз кварљивих намирница.

У поморском саобраћају током штрајка мора се обезбедити превоз у обиму од 50 % од редовног саобраћаја. А одређују се и запослени који ће радити на обезбеђивању пристаништа, утовару и истовару кварљивих намирница и опасних материја.⁸⁵

У енергетском сектору радници не могу да ступе у штрајк, док не осигурају несметано снабдевање електричном енергијом, гасом и нафтом.

⁸⁵ Одлука државног секретара за инфраструктуру, транспорт и становање која одређује минимум процеса рада у основним јавним службама потребног за заједницу у саобраћају поводом генералног штрајка одржаног 29 марта 2012 године у Шпанији (Resolucion de la secretaria de estado de infraestructuras, transporte y vivienda por la que se determinan los servicios publicos esenciales para la comunidad en los servicios del transporte con motivo de la huelga general convocada para el dia 29 de marzo de 2012)

III ПРЕСТАНАК ШТРАЈКА

До престанка штрајка може да дође на два основна начина : споразумом страна у спору или одлуком штрајкачког одбора.

За сваки нови захтев или у случају неиспуњења споразума које су сачиниле стране у спору, организатор штрајка доноси нову одлуку о штрајку.

1. Права и обавезе запослених и штрајкачког одбора

Запослени због учешћа у штрајку који је организован у складу са законом не чини повреду радне обавезе или радне дисциплине, па тако против њега не може да буде покренут дисциплински поступак који може да има за последицу изрицање мера за непоштовање радне дисциплине, повреду радне обавезе и престанак радног односа запослених.

Запослени који учествују у штрајку остварује права из радног односа, осим права на зараду и накнада трошкова превоза по основу рада, а право на обавезно социјално осигурање остварује у складу са законом.

Штрајкачки одбор и запослени који учествују у штрајку су дужни да штрајк организују и воде на начин којим се не угрожава безбедност и здравље лица, онемогућава наношење штете на средствима рада и опреми а ради наставка рада по окончању штрајка.

Штрајкачки одбор и запослени који учествују у штрајку не могу да спречавају послодавца да обавља делатност, ни да спречавају запослене који не учествују у штрајку да раде.⁸⁶

⁸⁶ Члан 19 нацрта Закона о штрајку, доступно на [http:// www. Paragraf.rs/dnevne vesti/250418/250418_vest16.html](http://www.Paragraf.rs/dnevne_vesti/250418/250418_vest16.html), (приступљено 02. 04. 2018)

1.1 Последице организовања и учествовања у штрајку

Као што је речено запосленом не може престати радни однос због учешћа у штрајку, осим :

- ако запослени који је одређен да ради због обезбеђивања минимума процеса, одбије да ради;
- ако као организатор или учесник штрајка угрожава безбедност и здравље лица, наноси штету на средствима рада и опреми, како би онемогућио наставак рада након окончања штрајка;
- ако учествује у незаконитом штрајку;
- ако учествује или организује у штрајку, а притом је припадник запослених којима је законом право на штрајк забрањено;

О законитости организовања и учешћа у штрајку одлучује надлежни суд.

2. Права и обавезе послодавца

Послодавац има право на накнаду штете у случају незаконитог организовања и учешћа у штрајку.

Послодавац не може да запосли, радно ангажује или на други начин замени учеснике у штрајку, осим када запослени који је одређен да ради за време штрајка ради обезбеђивања минимума процеса рада одбије да ради или ако је утврђена незаконитост штрајка.

Послодавац не сме да спречи запослене да организују и учествују у штрајку ни да употребљава мере принуде или претње ради окончања штрајка, а запосленима који нису учествовали у штрајку да предвиди повољније зараде или повољније услове рада.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Штрајк је као правна појава веома значајан и осетљив део радног законодавства. Његова појава је показатељ економских, политичких, правних и других поредака у једној држави. Изучавање штрајка омогућава нам да се упознамо са развојем права радника током историје, као и да сагледамо услове живота и положај радника током историје и данас код нас, а и другим земљама света.

По правилу штрајк би требало да буде последње средство борбе синдиката и запослених у заштити њихових интереса.⁸⁷ Тако долазимо до закључка да пре почетка штрајка запослени и послодавац би требали да седну за преговарачки сто и да покушају да дођу до решења. Међутим, уколико преговори не уроде плодом онда би запослени требало да обезбеде минимум процеса рада у делатностима од општег интереса.

Подсетимо се да су нацртом новог закона о штрајку као делатности од општег интереса у Србији предвиђене : електропривреда, водопривреда, саобраћај, информисање (радио и телевизија), ПТТ, комуналне делатности, производња основних прехранбених производа, здравствена и ветринарска заштита, просвета, друштвена брига о деци и социјална заштита.

Мађутим поједини еминентни правни стручњаци из области радног и социјалног законодавства сматрају да нацрт новог закона о штрајку садржи нека нарочито лоша решења за запослене, наводећи како исти садржи предугачак списак делатности у којима мора да се обезбеди минимум процеса рада током штрајка.⁸⁸ Док поједини блогови посвећени правним темама изражавају забринутост да би било која делатност на тај начин могла да буде проглашена делатношћу од општег интереса и да би минимум требало у нацрту да буде изузетак, а не начело.⁸⁹ Наше лично мишљење је да информисање, просвета и поштански саобраћај нису од битног значаја за здравље, безбедност и живот

⁸⁷ П.Јовановић, *Радно право*, Нови Сад, стр 389

⁸⁸ <https://www.paragraf.rs/intervju/goran-obradovic.html>, приступљено 16.06.2018

⁸⁹ <http://www.elektrobeton.net/armatura/kriticki-osvrt-na-nacrt-zakona-o-strajku/>

становништва и да немају толику вредност да би биле проглашене делатностима од општег интереса.

Било како било анализом делатности од општег интереса Републике Србије и земаља из упоредноправног прегледа долазимо до следећих закључака.

Електропривреда, водопривреда и саобраћај су делатности од општег интереса у скоро свим земљама, наиме снабдевање струјом и саобраћај нису виталне делатности у Бразилу, као и водопривреда која није витална делатност још и у Италији и Бугарској, а у Црној Гори, има супсијаран карактер, тј. потпада под комуналну делатност. Информисање (радио и телевизија), ПТТ, комуналне делатности и производња основних прехранбених производа које се према нацрту Закона о штрајку сматрају делатношћу од општег интереса Републике Србије, јесу битне делатности, али не у свим земљама из упоредноправног прегледа. Здравствена заштита (негде са ветеринарском) је битна свим земљама што се не може рећи и за образовање које је делатност од општег интереса у Србији, Македонији, Црној Гори, Литванији и Италији. Социјална заштита и друштвена брига о деци су битне Србији, Републици Српској (БИХ), Црној Гори и Италији. Занимљиво је то да је у Црној Гори, Републици Српској (БиХ) и Португалу заштита од пожара делатност од општег интереса, је Бразилу и Румунији сакупљање и производња радиоактивних материјала једна од битних делатности, док је у Италији делатност од виталног значаја између осталог и царинска служба.

Јако позитивна ствар постоји на пример у праву Чилеа где начин обезбеђивања минимума процеса рада се утврђује још пре поступка колективног преговарања, тако да не постоји и најмања опасност по здравље и безбедност становништва за разлику рецимо од Бразила, где се одлука о штрајку у делатностима од општег интереса доставља послодавцу најкасније 72 сата пре почетка штрајка. Сматрамо да је ова законска одредба врло дискутабилна, јер је самом законском одредбом је речено да су послодавац и синдикати дужни да одреде групе запослених који ће радити на обезбеђивању минимума процеса рада како би се осигурале услуге чији застој би могао да изазове непоправљиву штету због неповратног пропадања роба, машина и опреме, као и одржавање оних активности који су неопходне за задовољавање хитних потреба заједнице. Управо због овог временског теснаца од 72 сата може да се буде изазвана непоправљива штета по становништво и дође

до пропадања машина и опреме, јер није реално очекивати да запослени и послодавац који се тада налазе у спору могу да се договоре у таквом кратком законском року. Мишљења смо да је ова законска одредба недоследна у сваком смислу те речи и дијаметрално супротна сврси виталних делатности и потребно је ставити ван снаге, а можда и донети и нови закон о штрајку који ће бити у току са актуелним политичким и економским дешавањима у Бразилу и свету, будући да је овај закон донет давне 1989 године. Наиме у основне услуге у Бразилу између осталог спадају и контрола летења, складиштење и контрола радиоактивних материјала и нукларне опреме, болничка и медицинска нега као и погребне услуге. Дакле то су све делатности где ако минимум процеса рада не би био предвиђен у поменутом року не само да би довело до непоправљиве штете и пропадања робе, већ и до нукларне и еколошке катастрофе, па чак можда трагедијама са смртним исходима.

Законодавства Републике Македоније и Црне Горе су по нашем мишљењу у свему у току са актуелним међународним стандардима и токовима што и не чуди ако имамо у виду да обе земље претендују да се придруже Европској Унији и имају статус кандидата, па у складу са тим прилагођавају и стварају своје законодавство. Интересантно је да су обе земље флексибилне по питању штрајка у полицији и војсци будући да је овим категоријама запослених дозвољено учествовање у штрајку под условом да обезбеде потребни минимум процеса рада. Нешто ригиднији је законодавац Црне Горе који предвиђа технолошки минимум процеса рада који мора да се обезбеди у хемијској, обојеној и црној металургији како не би дошло до угрожавања становништва. Елем, похвале законодавцима обеју земаља и то би требало да буде идеја водиља коју остале земље у региону укључујући и Србија треба да следе приликом имплементације или ревизије прописа о штрајку.

Истовремено, пре неколико година у Републици Словенији је утврђен предлог новог нацрта закона о штрајку који је дуго, темељно и пажљиво разматран. Наиме у Словенији је још увек на снази Закон о штрајку бивше СФРЈ из 1991 године. Законодавац је припремио нацрт закона који је у складу са међународним стандардима, али је одједном процес припреме закона заустављен.

Међутим, иако поменути нацрт претендује да буде у складу са међународним стандардима у њему није предвиђен минимум процеса рада током штрајка у државним органима, управним локалним заједницама, јавним службама у којима би се поремећајима у раду угрозили живот и здравље, лична сигурност целог или дела становништва или имовина. Управо из тих разлога текст нацрта закона о штрајку није нашао своје место у упоредноправном прегледу. Надамо се да ће законодавац (ако већ није) исправити ову кардиналну грешку, како би неки будући рад на ову тему дао детаљнију анализу о минимуму процеса рада у праву Словеније.

Поједине земље чак забрањују организовање штрајка у свим или појединим виталним делатностима попут Вијетнама, Руске Федерације, Намибије, Египта⁹⁰, Немачке и Чешке⁹¹

Занимљиво је то да у Сједињеним Америчким Државама концепт минимума процеса рада готово да и не постоји, будући да је концепт права на штрајк тако обликован да у сваком тренутку мора да се обезбеди максимум процеса рада. А једини пример минимума процеса рада је забележен у савезној држави Монтана. Наиме медицинска сестра има право на штрајк, али он мора да буде најављен 30 дана унапред, и под условом да штрајк не утиче на на било коју другу јавну или приватну болницу у кругу од 150 миља.

Дакле кад минимум процеса рада не би био обезбеђен за време штрајка, то би довело до штетних последица по становништво, па долазимо до закључка да је обезбеђивање минимума процеса рада *condicio sine qua non* за организовање штрајка у делатностима од општег интереса.

⁹⁰ Први забележени штрајк радника у историји људске врсте одиграо се у Старом Египту у 12 веку пре нове ере за време градње гробнице фараона Рамзеса III, више о томе на <http://www.medias.rs/prvi-strajk-zaposlenih-dogodio-se-u-egiptu-pre-vise-od-3000-godina>, приступљено 09.07.2018 године

⁹¹ 174 члан Вијетнамског Закона о раду (Vietnam labour code), у основне услуге спадају: транспорт, банкарство, поштански сервис, дистрибуција горива и гаса.. члан 413 Закона о раду Руске Федерације (Labour Code of Russian Federation, no 197 FZ of 30.12.2001) и Wiebke Warneck, Strike rules in the EU 27 and beyond a comparative overview, European Trade Union Institute for research, education, and health and safety (ETUI-REHS), Brussels, 2007 стр, 32-33 и 52-53 и R le Roux le, T. Cohen, Understanding the limitations to the right to strike in essential and public services in the SADC region, dostupno на <https://dx.doi.org/10.17159/1727-3781/2016/v19i0a1161>, pristupljeno 07.05. 2018

ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

1. Azocar Simonet Rodrigo, Cruz Gonzales Alvaro, Limitaciones al derecho de huelga en Chile: los servicios esenciales, en reemplazo de trabajadores Y los servicios minimos en el context de la reforma laboral : *Revista Chilena de derecho del trabajo Y de la seguridad social* vol 6 No 12, Santiago, 2015, стр: 140; доступно на <https://revistatrabajo.uchile.cl/download>, pristupljeno 26.03.2018 godine;
2. Wiebke Warneck, *Strike rules in the EU 27 and beyond a comparative overview*, European Trade Union Institute for research, education, and health and safety (ETUI- REHS), Brussels, 2007;
3. Despax Michael, Rojot Jacques, Laborde Jean Pierre, *Labour law in France*, Wolters Kluwer, Laws Business, 2011, стр 332- 338
4. Debelak Marijan, Pravna ureditev stavke de lege ferenda, *Delavci in delodajalci*, Institut za delo pri Pravni fakulteti v Ljubljani; Ljubljana, 3/2011;
5. Zanteno Pablo, Carmona Fernando, Aguirre Camila, Prieto Adrian, *Guia practica de la ley 20.940*, Santiago, 2017
6. Јовановић Предраг, *Радно право*, Нови Сад, 2012, Правни факултет Универзитета у Новом Саду стр. 389;
7. Костић Дејан, Радуловић Мирослав, Право на штрајк у законодавству Босне и Херцеговине: *Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права* број 1/2012, Београд, 260-265
8. Каламатиев Тодор, Колективна права у Закону о радним односима Републике Македоније: *Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права* број 1/2012;
9. Лубарда А. Бранко, *Расправа о достојанству на раду и социјалном дијалогу*, Београд, 2013;1/2012, Београд, 132, 134;
10. Мајхосев Андон, Denkova Jadranka, *The right to strike: International and regional legal instruments with accent of legislation in Republic of Makedonia*, доступно на [eprints.ugd.edu.mk/The right to strike %281%29-3.pdf](http://eprints.ugd.edu.mk/The_right_to_strike_%281%29-3.pdf) (приступљено 28. 04.2018)
11. Мрњчков Васил, *Трудово право*, Сиби, Издаелство за правна литература 2008; стр 863- 865

12. Novitz Tonia, *International and European Protection of the right to strike*, Oxford, 2003;
13. Nakakubo Hiroya, *Industrial action and Liability in Japan: A legal Overview*, Hitotsubashi University, 2014;
14. Обрадовић Горан, *Запослени којима штрајк може бити забрањен: Заштита људских и мањинских права у европском правном простору*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 2011, стр. 330-331;
15. Обрадовић Горан, *Контролни механизми Међународне организације рада: Зборник радова Правног факултета у Нишу*; Ниш, 2009, стр: 57;
16. Roux le Rochelle, Cohen Tamara, *Understanding the limitations to the right to strike in essential and public services in the SADC region*, *dostupno na <https://dx.doi.org/10.17159/1727-3781/2016/v19i0a1161>*, pristupljeno 07.05.2018
17. Симовић Звицер Весна, *Штрајк као метод рјешавања радних спорова у Црној Гори: Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права*, број 1/2015 Београд, стр. 226, 230-234, 236;
18. Стојановић Мијал, *Осврт на предлог Закона о штрајку Републике Словеније*, Зборник радова Правног факултета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2011 година, стр. 289
19. T. Treu, *Labour law in Italy*, Wolters Kluwer , Netherlands 2007, стр 212- 216

ПОПИС ПРАВНИХ ПРОПИСА

1. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода - European Convention of Human Right, dostupno na https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf, pristupljeno 03.03.2018 godine
2. Европска социјална повеља- European Social Charter, dostupno na www.ombudsman.co.me/docs/evropska_socijalna_povelja.pdf. pristupljeno 03.03.2018
3. Закон о штрајку - (Службени лист СРЈ, бр. 29/ 96 и Службени гласник РС, бр. 101/2005- др. Закон и 103 /2012- одлука УС)
4. Закон о друштвеној бризи о деци - Службени број Републике Србије-, број. 49/92, 29/93, 53/93, 67/93, 28/94, 47/94, 25/96, 29/2001, 16/2012 – др. закон, 62/2003, - др.закон, 64/2003- испр. др. закона, 101/2005- др. закон и 18/2010- др. закон;
5. Закон о штрајку Бразила - Lei de greve- lei No 7.783,de 28 de junho de 1989;
6. Закон о јавним службеницима Бразила
7. Закон о савременим радним односима Чилеа- Ley no 20940 Moderniza el sistema de relaciones laborales, dostupno na <https://www.leychile.cl/N?i=1094436&f=2017-04-01&p=>, приступљено
8. Закон о виталним снабдевачима и службама у мирнодопско време Белгије;
9. Закон о поштовању континуитета пружања услуга путницима у железничком саобраћају у случају штрајка (Loi
10. Закон о изменама и допунама закона о принципима везаним за управљање затворима и правни положај затвореника 2011
11. Закон о здравственој заштити – Службени гласник Републике Србије, број. 107/2005, 72/2009- др. закон, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013- др. закон 93/2014, 96/2015, 106/2015 и 113/2017- др. Закон;
12. Закон о раду Канаде (Canadian labour code R. S. C., 1985, с. L- 2)
13. Канадска повеља о правима и слободама (Canadian charter of rights and freedoms 1982);
14. Закон о радним односима Онтарија (Labour Relations Act, 1995)

15. Закон о колективном преговарању запослених у Онтарију (Crown employees collective bargaining act, 1993)
16. Закон о медијацији у радним споровима Финске из 1962 са амандманима до 2011
17. Закон о основном образовању и васпитању - Службени гласник Републике Србије, бр. 55/2013, 101/2017 и 27/ 2018- др. закон;
18. Закон о средњем образовању и васпитању- Службени гласник Републике Србије, бр. 55/2013, 101/2017 и 27/ 2018- др. закон;
19. Закон о полицији- Службени гласник Републике Србије бр. 6/2016
20. Zakon o strajku Crne Gore, Sluzbeni list 11/2015
21. Zakon o mirnom rjesavanju radnih sporova Crne Gore;
22. Закон о радним односима Македоније (Закон за работните односи - пречистен текст, Службени весник на Република Македонија, број 158 од 09.12. 2010 године);
23. Закон о о раду Румуније (Codul muncii, lege nr. 53 din 24 ianuarie 2003)
24. Закон о решавању колективних радних спорова Румуније (Legea privind solutionarea litigiilor collective de munca, lege nr. 168 , 12.11. 1999)
25. Закон о социјалном дијалогу Румуније (Legea dialogului social, lege nr. 62/2011)
26. Закон о решавању колективних радних спорова Бугарске (Закон за уреждане на колективните трудови спорове- обн. ДВ бр. 21 от 13.03. 1990 г, изм. ДВ. Бр. 27 от 05.04.1991 г., изм. ДВ. Бр. 57 от 14.07.2000 г., изм. ДВ. Бр. 25 от 16.03.2001 г., изм. ДВ. Бр. 87 от 27.10.2006 г., изм. ДВ бр. 7 от 24.01.2012 г., доп. ДВ. Бр. 79 от 13.10. 2015 г. ;)
27. Закон о железничком саобраћају Бугарске (Закон за железопътнија транспорт В сила от 01. 01.2002 г.)
28. Закон о одбрани Словеније (Zakon o obrambi , Uradni list RS, st 103/04 uradno precisceno besedilo in 95/15)
29. Закон о организацији и раду у полицији Словеније (Zakon o organiziranosti in delu v policiji, ot 15 februarja 2013)
30. Zakon o strajku Republike Srpske, Sluzbeni glasnik, 111/2008
31. Закон о раду Португала (Codigo de Trabalho No 7/2009, de 12 de fevereiro, com as alteracoes introduzidas pelas Leis No s 105/2009, de 14 setembro,

- 53/2011, de 14 de outubro, 23/2012, 25 de junho, 47/2012, de 29 de agosto, 69/2013, de 30 de agosto, de 27/2014, de 8 de maio);
32. Закон о раду Литваније (Lietuvos Respublicos darbo kodeksas, 01.07.2017)
33. Закон о социјалном дијалогу и континуитету јавне службе у редовном путничком копненом саобраћају Француске (Loi no 2007 1224 du 21 aout 2007 sur le dialogue social et la continiite du service dans les transports terestres reguliers de voyageurs,
34. Конвенција број 87 о синдикалним слободама и заштити синдикалних права- Convention no. 87 on freedom of association and protection of the right of association, dostupno на www.sindikatzrenjanin.org/Konvencija-87.pdf pristupljeno 03.03.2018 godine;
35. Конвенција број 98 о праву на синдикално организовање и колективно преговарање- Convention no. 98 on the right to organize and bargain collectively; dostupno на www.sindikatemrs.org.rs/pdf/zakoni/konvencija_broj_98.pdf pristupljeno 03.03.2018;
36. Колективни уговор мјешовитог холдинга „Електропривреда Републике Српске“, Бања Лука, 23 јун 2017 године;
37. Краљевски декрет о радним односима Шпаније (Real Decreto Ley 17/1977, de 4 de marzo, sobre relaciones de trabajo)
38. Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима- International Convent on Economic, Social and Cultural Rights; доступно на www.lus.bg.ac.rs/prof/materijali/lubbra/pesk.pdf pristupljeno 04.03.2018;
39. Нацрт Закона о штрајку, доступно на <https://www.Paragraf.rs/dnevne-vesti/250418/250418/vest16.html>, (приступљено 02. 04. 2018)
40. Одлука о минимуму процеса рада за време штрајка у комуналним делатностима, јавном градском и приградском саобраћају - Службени лист општине Шабац, број. 3/99, 6/2010;
41. Одлука о утврђивању минимума процеса рада за време штрајка запослених у предшколским установама чији је оснивач Град Београд- Службени лист Града Београда број 39/ 08, 6 /10 и 23/ 13;
42. Одлука о утврђивању минимума процеса рада за време штрајка запослених у предшколској установи Пчелица, Службени лист града Ниша, број 30/2014;

43. Одлука о минимуму процеса рада за време штрајка у предшколској установи Радосно детињство Нови Сад, Службени лист Града Новог Сада, број 69/ 2014, и 69/ 2014- испр.
44. Odluka o minimumu procesa rada za vrijeme strajka u oblasti javnih komunalnih usluga/djelatnosti Crne Gore
45. Odluka o minimumu procesa rada za vrijeme strajka u zelesnickoj infrastrukturi Crne Gore a.d Podgorica od 11.11.2016 godine
46. Одлука државног секретара за инфраструктуру, транспорт и становање која одређује минимум процеса рада у основним јавним службама потребног за заједницу у саобраћају поводом генералног штрајка одржаног 29 марта 2012 године у Шпанији (Resolucion de la secretaria de estado de infraestructuras, transporte y vivienda por la que se determinan los servicios publicos esenciales para la comunidad en los servicios del transporte conmotivo de la huelga general convocada para el dia 29 de marzo de 2012)
47. Одлуке Социјално Економског Савета поводом дефинисања минимума процеса рада у јавним службама Португала (Conselho Economico e Social Arbitragem: para definicao de servicos minimos mai 2012)
48. Правилник о минимуму процеса рада за време штрајка у установама социјалне заштите чији је оснивач Република Србија, Службени Гласник Републике Србије, бр. 2/2012;
49. Raport d information, sur le service minimum dans les services publics en Europe (Извештај о информацијама о минимуму процеса рада у јавним секторима Европе)
50. Службени лист општине Сремски Карловци 11/2014;
51. Уредба о минимуму процеса рада у Јавном Предузећу Радио телевизија Србије- Службени гласник Републике Србије број 4/2013;
52. Уредба о минимуму процеса рада за време штрајка у Јавном Предузећу Електропривреда Србија- Службени гласник Републике Србије, број 116/2006;
53. Уредба о минимуму процеса рада за време штрајка у Јавном Предузећу ПТТ Србија - Службени гласник Републике Србије, број. 60/2001;
54. Устав Републике Србије, Службени гласник број 98/2006;
55. Устав Федеративне Републике Бразил (Constitutucaao de Republica Federativa do Brasil de 1988), доступно на

http://www.planelto.gov.br/ccivil_03/constituicao/constituicao.htm pristupljeno
22.03.2018;

56. Универзална декларација о људским правима- The Universal Declaration of Human Right, доступно на www.azlp.me/docs/zajednicka/medjunarodni/deklaracija_o_ljudskim_pravima.pdf pristupljeno 04.03.2018;

57. Упутство о спровођењу генералног штрајка у ЈП Железнице Србије доступно на <http://www.szs-railsyn.org/vest10.htm> pristupljeno 25.05.2018

ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА

1. <http://www.Assembly.coe.int/nw/xmv/Ref/X2H / Xref/VieWHTML.asp /FILE /ID 10894 / lang /EN>
2. https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_rus_/wtaccrus58_leg_363.pdf
3. www.ilo.org/dyn/natlex/docs/webtext/38229/64933/e94vnmo1.htm
4. <http://www.elektrobeton.net/armatura/kriticki-osvrt-na-nacrt-zakona-o-strajku/>
5. <https://www.paragraf.rs/intervju/goran-obradovic.html>, приступљено 16.06.2018
6. <https://www.montenegro-canada.com./articles/article/2019774/56646.htm>, pristupljeno 08.07.2018
7. <https://sr.m.wikipedia.org/sr/%DO%9A%DO%BO%DO%BD%DO%BO%DO%B4%DO%BD>, pristupljeno 08.07.2018 godine
8. <http://www.medias.rs/prvi-strajk-zaposlenih-dogodiose-u-egiptu-pre-vise-od-3000-godina>, приступљено 09.07.2018 године

МИНИМУМ ПРОЦЕСА РАДА ЗА ВРЕМЕ ШТРАЈКА

САЖЕТАК

Право на штрајк је директно или индиректно је важан међународни стандард који је регулисан правним актима међународних организација које подижу ово право на пиједестал универзалних људских права.

Право на штрајк је признато Уставом и законима бројних земаља. У Републици Србији право на штрајк је признато Уставом Републике.

Али право на штрајк није неограничено, напротив подлеже бројним ограничењима.

Једно од тих ограничења је и обезбеђивања минимума процеса рада за време штрајка у делатностима од општег интереса.

Кључне речи: штрајк, ограничења, делатности од општег интереса, минимум процеса рада

MINIMUM WORK PROCESS DURING THE STRIKE

SUMMARY

The right to strike is a direct or indirectly important international standard that is regulated by the legal acts of international organizations that raise this right to the pedestal of universal human rights.

The right to strike is recognized by the constitutions and laws of many countries. In the Republic of Serbia, the right to strike is guaranteed by the Constitution.

But this does not mean that the right to strike is not unlimited. It is subject to numerous limitations. One of these limitations is the obligation to provide a minimum of the work process during a strike in activities of general interest.

Key words: strike, limitations, activities of general interest, minimum work process

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Студенткиња Александра Стевановић рођена је **15. септембра 1993** године у Алексинцу. Основну школу „**Аца Синадиновић**„ са врло добрим успехом завршила је 2008 године, исте године уписује Пољопривредну школу **Шуматовац** у Алексинцу - смер прехранбена технологија, коју завршава са одличним успехом 2012 године. У школској 2012/2013 уписује **Правни факултет у Нишу**, који завршава у року, **14.10. 2016** године, чиме је стекла звање дипломирани правник.

Почев од **11 априла 2017** године започела је приправнички стаж, ради стицања практичних знања и искуства за самосталан рад у струци, на вежби код адвоката, где се претежно бави материјом из области радних односа.

Школске 2017/2018 уписује мастер академске студије права на Правном факултету у Нишу, на општем смеру, ужа јавноправна научна област, на коме је израдила и успешно презентовала студијско-истраживачки рад под називом **Попуњавање радних места у органима локалне самоуправе** и положила све испите предвиђене планом и програмом.

Своја интересовања не ограничава само на област права, већ се интересује и за географију, историју, љубитељ је класичних филозофских дела, похађала је бројне семинаре из византологије, а такође поседује и сертификат за статистичку обраду података.

Говори енглески и руски, а може да разуме и шпански језик, познаје рад на рачунару, користи правну базу Paragraf lex, Microsoft Office Word, Excel и инетрнет.

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Минимум процеса рада за време штрајка пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Александра Стевановић

У Нишу, 19.10.2018.

Потпис аутора

А. СТЕВАНОВИЋ

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Александра Стевановић
Наслов мастер рада: Минимум процеса рада за време штрајка
Ментор: Проф. др. Горан Обрадовић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, 19.10.2018.

Потпис аутора

А. СТЕВАНОВИЋ